

②

חידושי הרשב"א

על הש"ס

לרבינו שלמה בן אברהם בן אדרת

יו"ל על-פי כתבי יד ודפוסים ראשונים
עם הערות והארות ציונים ומראה מקומות

על-ידי

"מכון אור"

מכון להוצאת ספרי ראשונים

ירושלים

ירושלים, תש"מ

בסמוך הביננו מעומד תפלה קצרה בין מעומד בין מהלך². ומיהו במקום דאפשר מעומד כגון שחבורתו מתעכבת מצלי לה מעומד משום מהיות טוב אל תקרא רע וכמעשה דרב ששת ורב חסדא כדאיתא בסמוך.

הא דאסיקנא הכא הביננו מעומד, תמיה לי דהא קיי"ל דתפלה אפילו מהלך כל שהוא יוצא לדרך וכדחניא בסמוך היה רוכב על החמור והגיע זמן ק"ט ותפלה אם יש מי שאוחז את חמורו יורד ומתפלל ואם לאו יישב במקומו ויתפלל, רבי אומר בין כך ובין כך יישב במקומו ויתפלל לפי שאין דעתו מיושב עליו ופסק רבא ואיתמא ריב"ל ואמרי לה כדי הלכה כרבי ומשמע מההיא ודאי דלא שניא ראשונות ואחרונות לא שניא אמצעיות דהא לא מפליג בהו כלל. וכן נמי לא משמע דנחלק בין מהלך במקום גדודי חיה ולסטים ובין מהלך שלא במקום גדודי חיה מדלא מפליג וקתני לה סתם. וכן נמי לא שניא בין בעי למיזל באורחא רחיקתא ובין בעי למיזל קליל ואפילו בתוך התחום וכדמשמע מההיא דחניא בסמוך ה"שכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה ומתפלל וכשמגיע זמן ק"ט קורא ר' שמעון בן אלעזר אומר בין כך ובין כך קורא ק"ש ומתפלל. ומדקתני שופר ותוקע אלמא ביום טוב עסקינו ואם כן היכי מ"שכים לצאת לדרך אלא דעל כרהין במ"שכים לצאת בתוך התחום ואוקימנא פלוגתיהו בתפלה מעומד או מהלך דאלמא לעולם א"צ לעמוד כלל. אלא דההיא איכא לדחוייה במהלך חוץ לתחום ועל ידי בורגנין. אח"כ ראיתי בתוספות דחלקו בין מתפלל הביננו שאין בה אלא כעין שבע ברכות למתפלל י"ה ברכות, ועדיין לא נתיישב בעיני שההיא דלקמן

משמע דאפילו ביום טוב נמי דליכא אלא שבע ברכות מתפלל אפילו מהלך וצ"ע³. וליעביד מר כאבוה דשמואל ולוי אמר להו לא הוינן לרבנן קשישי דעבדי הכי. וכתב ר"ה גאון ז"ל דאע"ג דרב אשי קאמר על מעשה דאבוה דשמואל ולוי לא הוינן רבנן קשישי דעבדי הכי, איכא למימר דבשבתא דריגלא קאמר לא עבדין רבנן קשישי הכי אבל היכא דצריך לצאת עבדי, ומשקלא מילתא ודת"ק עדיף משום דר"ש בן אלעזר יחיד. ויש אומרים דלית הלכתא כאבוה דשמואל ולוי מיהא דרב אשי. ומ"מ מסתברא דבין להני רבנן דפסקי הכין בין להני רבנן דפסקי הכין היכא דאזיל באורחא ולא אקדי' וצלי מצלי כדאזיל לא בעי מעומד דאינהו לא פליגי אלא אי תפלה מעומד עדיף לכתחלה ממסמך גאולה לתפלה או מסמך גאולה עדיפא הא בשלא הקדים מתפלל כדמהלך ושפיר דמי.

→ [ל, ב] הא דא"ר יוחנן בצבור שנו אבל ביחיד הוור. י"מ בצבור יחיד בצבור ומשום ששומע משליח צבור. ואינו מחזור דא"כ ליתני מפני ששומע מש"צ כדאקשינן לעיל גבי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים, ועוד מאי מפני שיכול לאומרה במוספין דקאמר באותה תפלה עצמה שומע מש"צ, אלא צבור היינו שליח צבור מפני שלא הטריהו את הצבור הואיל ותפלת המוספין לפניו. ויחיד היינו בין במתפלל ביחיד בין במתפלל בצבור, ומיהו אלו רצה שלא לחזור ולשמוע מש"צ הרשות בידו כדברי הרב בעל ההלכות ז"ל שכתבנו למעלה. כמה ישהה בין תפלה לתפלה ויתפלל כדי שיתחונן דעתו עליו. ופירש בירושלמי דהיינו כדי כהלך ד' אמות⁴.

הדרן עלך תפלת השחר

בקונ" וכןראה נתכון לתרץ הקושיא הנ"ל. וע"ע פ"י וד"ד דתירצו בד"א. 2 ובתוס' פירשו דקאי אתפלת הדרך. 3 עיין רשב"ץ וצל"ח מה שתירצו בזה, וע"ע מאירי ופ"י.

[ל, ב] 1 עיין מג"א ס' קה ס"ק א. ועיין מה שהאריך בזה בפתח הדביר שם. 2 עיין מגן גבורים ס' קה. ס"ק א.

[לא, א] תבואתו זו אופלה ופ' שדשה מן ולא נקט אפשר למ' מכניסה, יהודה] ה פני הבית ראויה למ' שתהא בו ממנה אפ' וכדמשמע שיש לה התם דאי מחבר י"ג בחזקת ג מעושר ס' מידי דא עביד לה אדם על הן בחזקו אדם היא שריא אפ' אסירא ל' תבואתו ו' דהא דרנ' שהוא פנ' לה מההו' מיהא ה'

[לא, א] ב, ד"ה כד' כדי. פסחים ט' כתבו טע' 5 קצת כ' וכן מלשו'

שאלות ותשובות באורים ופירושים

על

גירסות ומשניות עמוקות ושמעתות והלכות חמורות והלכה למעשה
כפי צורך השואל שאלי נזקקין - ברוך ה' - יום יום

מאת

רבינו מנחם עזריה מפאנו

ועוד זכינו על ידו לפירוש האלפסי זצ"ל על שלש הלכות חמורות
במסכת כתובות שנדפסו בסימנים קכ"ז-קכ"ח-קכ"ט

נדפס לראשונה בחיי המחבר

בשנת ה'ש"ס בעיר וניציה,

ע"י תלמידו האליף מוהר"ר יצחק בכ"ר מרדכי זצ"ל איש פולוניא

ונדפס פעם שניה בעיר דיהרנפורט בשנת תקנ"ח

ופעם שלישית בעיר סיגעט בשנת תרנ"ב

ויכשיו נדפס מחדש

בתוספת הגהות והערות מכתבי יד של רבינו הרמ"ע ותלמידיו

ובמעלות רבות נוספות כמבואר במבוא

ונספח אליהם מפתח ענינים ותולדות רבינו הרמ"ע ועוד.

בפעיה"ק ירושלים תובכ"א

שנת ה'תשכ"ג

4

עליה חביט חביט ולא בריך, וכבר דקדקנו מלישנא קמא דגמרא, דאמר [אפילו] עלה אחד וכד אחר, שמצותה מן המובהר בשני בדין שיהיו נפרדין בידו, וכן בכל שעה שהוא הובטן בקרקע, ולא אחשה מה שהעידו תלמידי החכם ה"ר יוסף ן' שרגא ז"ל על רבם שהיה נוטל קלח אחד בלבד של ערבה למנהג נביאים זה והיה מדקדק שיהיו בו שבעה עשר בדים, כמנין שם הגדול במספר קטן, ואין צורך להאריך במדי דמנהגא בעלמא הוא, כי כל דרך איש ישר בעיניו ואחר כונת הלב הם הדברים.

7 חמישי — יחיד ששכח ולא הזכיר קדושת היום בתפלת שחרית

ואחר שהתפלל מוסף הזר והתפלל שחרית, ודאי אינו צריך לחזור ולהתפלל מוסף, שאפי' בקרבנות גופייהו אם הקדים את שאינו תדיר מה שעשה עשוי, ואי לאו דמסתפינא אמינא דלא אמרו בגמרא להחזיר את היחיד שטעה אע"פ שיש לפניו תפלת היום מוסף אלא קודם שהתפלל מוסף כיון שבידו לתקן יתקן לגמרי, הא אט התפלל מוסף הרי הזכיר קדושת היום ואין צורך לחזור ולהתפלל שחרית, דלא גרע דייעבד ליחיד ממאי דשרינן לכתחלה לרבים, ודברים של טעם הם להלכה מהתם, הגע עצמך שש"צ יהא נזקק להוציא עשרה שאינן בקיאיין ידי חובתן ושכח ולא הזכיר שחרית מעין ר"ח ועם תפלת מוסף פוטר עצמו וחבריו לכתחלה ולא אחד בהם חוזר ומתפלל שחרית, לא יהא יחיד הבקי בדיעבד אלא כעשרה שאינן בקיאיין ולכתחלה.

ששי — האי מאן דאמר מגדף היינו עובד אלילים תנא הוא מן התנאים הגדולים המפורסמים, ופליג אסתם דכריתות וסנהדרין.

שביעי — בפ' הבא על יבמתו מוכח מקראי דערירים ימותו ערירים יהיו, שאם יש לו בנים קוברן אין לו בנים הולך בלא בנים, וכלהו כרתות ילפינן מהדדי, ורש"י תרתי קאמר חדא מת ועוד בלא בנים ותרוייהו מדין כרת, ויש בזה לבעלי התוספות שטה אהרת עיין בסמ"ג חלק הלאוין סי' ק"ט.

שמיני — דוק ותשכח דלקרבן בעינן מעשה דכתיב ביה לעושה בשגגה, והאומר אלי אתה בשגגה אינו מביא הטאת אלא אם כן זקף לבנה תחלה וכיוצא, אבל לסקילה לא בעינן מעשה ובדבורא בלחוד מחייב, והיינו טעמא דמגדף לרבנן.

תשיעי — מי שרובו זכיות מיקרי שלם במעשיו, על כן אמרו היא שלום הוא צדקיה, אע"פ שנקרא חלל באותו מעשה בלבד של נבוכדנצר אשר השביעו באלהים לפי שבא לידי חלול ה', כדאמרינן הנשבע זה צדקיה כאשר שבועה ירא זה שמשון, ודמי נמי למאי דאשכחן בפ' כיצד מברכין, דקרינן עושין רצונו של מקום למאן דכתיב בהו ואספת דגנך לגבי אין עושין רצונו כלל דכתיב בהו ולקחתי דגני בעתו, והדר קרינן אין עושין הני דואספת דגנך לגבי אחריני דעדיפי מינייהו דכתב בהו ועמדו זרים ורעו צאנכם, לישנא קמא ערבינהו ותנינהו לעושין

ואין עושין כי הדדי כדברי התו ואין עושין פי' לא שאינן עושין שעושין שלא לשמה, ולא נחית ע"י אהרים לנעשית ע"י עצמן, לפי אבל בתירוץ האי היו סוברים ד' אלא בעושין אבל לא בשלמות שא ובכלל עושים רצונו של מקום כ' לא בא מההוא מעשה כדאמרן.

עשירי — הא דתנן בגי' מדרסות אבות דרבנן נינהו, א"כ מונין לחטאת כדתנן בפ' י"ב דפר דל חמשי מהכא, ובסתרי תורה צ' רע שיש לו עיקר למטה בחוק, ז' שבע התחונות ישנה כנגדן למ מהשבתת הרחמים והללו מתהפנו גיברת על הקלפה ומבטלת אותו פוסלין את המקוה לעולם, וכן הו תקבר בשיבה טובה, שתרח וישמ לתרבות רעה, ועם זה שבו דברי

כו. שא

נדדים ד' ע"א כתב רש"י בה דבריו קיימים — והלא מ' תיובתיה שאין חטאת באה בנו

עוד שם ריש פרק שני י"י רש"י שאם ישן למחר לוקה על והדר אכליה לתנאיה היא והוא

עוד שם בסמוך גבי קונ' אי דלא יהיב שעורא מי שבקי שבועה שלא אישן שלשה ימים הא אמרינן בפ' שבועות שתיים יחנן דאלמא שבועת שוא היא ו נימא הכי נמי.

עוד שם בפרק שלישי

ספר
כנסת הגדולה
חלק אורח חיים

שחבר הרב המובהק כמהר"ר חיים בנכנשת זלה"ה והיא לשם
שמים לזכות בו את הרבים מאסף לדברי הפוסקים ראשונים
ואחרונים וכמה תשובות מכתיבת יד מסודרים על סדר רבינו יעקב
בעל הטורים והרב הגדול בית יוסף זלה"ה, איש על דגלו במקומו
הראוי לו להקל מעל המבקש ולהאיר עינינו על כל דבר הנמצא
כתוב בשום ספר כדברי ספר החתום ומתפרש במקום אחר או
איכא דפליגי עליה או איכא בין החולקים וחדושא ממילא נפקא
לענין דינא ונוסף עליהם כמה חדושים שחדש מעצמו ונמוקו עמו.
וכב"ר נפתחו השמים ונדפס לשעבר, והן היום אייקר תלמודא ואינו
בנמצא כלל ועיקר וכו'

(מנוסח השער במהדורת ליורנו תקנ"ב)

ומאז ועד עתה לא היה בנמצא, וכעת יצא לאור בהידור רב
ובהגהה עפ"י המהדורות הקודמות

על ידי

קרן הוצאת כל ספרי "כנסת הגדולה"

ירושלים, תשכ"ו

7

טור סימן תי"ח

דף רפ"ח ע"ב שטה כ"ז וצריך התרת חכם ויפתח לו בחרטה וכו' נ"ב עיין בספר משפט צדק חלק שני סימן מ"ג:

בית יוסף

דף רפ"ט עמוד ראשון שטה ג' וכתב עליה יש מפרשים אף על גב דנדרים הלים על דבר מצוה וכו'. נכתב בצדו עיין בהראנ"ח ז"ל חלק שני סימן נ"ב וע"א:

ע"ב שטה מ"ח ואם כן היה לו לומר דבחנוכה ופורים חלה השבוע' וכו'. נ"ב וכו"כ בא"ח שהשיב רב האי שהשבוע להתענות בפורים חייב להתענות הגהה כתיבת יד:

ע"ג שטה ד' משמע שעל ראש חדש חלה שבועה וכו'. נ"ב וכן כתב רלנ"ח בסימן ק"ג: שטה מ"ה כתבו הגהות מיימון בפ"א מהלכות תענית המתענה בראש חדש חנוכה ופורים צריך למיתב תענית לתעניתא וכו'. נ"ב ואם התענה בשבת תענית חלום לא יתענה לתעניתו עד שיעבור ראש חדש חנוכה ופורים כן כתב בעל הלבוש בסימן תרפ"ד על חנוכה ומשם יש ללמוד על ראש חדש פורים:

טור סימן תכ"ב

דף ר"ץ ע"א שטה ז' ואם לא אמר מחזירין אותו וכו'. נ"ב אמר המאסף נסתפקתי מי שטעה ולא הזכיר של ראש חדש בתפלת שחרית ולא נזכר עד שהתפלל מוסף אם צריך לחזור ולהתפלל או אם נפטר בתפלת המוסף והסכמתי דאין צריך לחזור ולברך שכבר נפטר בתפלת המוסף וכן הוריתי הלכה למעשה ושמעתי שההכם השלם כמה"ר יוסף אישקאפה נר"ץ הורה שצריך לחזור ולא שמעתי טעמו ושוב באי לידי תשובות הרמ"ע מפאנו ז"ל וכתב בסימן כ"ה ז"ל יהיך ששכח ולא הזכיר קדושת היום בתפלת של שחרית ואחר שהתפלל מוסף חזר והתפלל שחרית אינו צריך לחזור ולהתפלל מוסף ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דלא אמרו בגמרא להחזיר את היחיד שטעה אף

על פי שיש לפניו תפלת מוספין אלא קודם שהתפלל מוסף כיון שבידו לתקן יתקן לגמרי הא אם התפלל מוסף הרי הזכיר קדושת היום ואין צריך לחזור ולהתפלל שחרית דלא גרע דיעבד ליהיך ממאי דשרינן לכתחלה לרבים ודברים של טעם הם להלכה עכ"ל ואעפ"י שהרב ז"ל לא כתב אלא להלכה נכון הדבר אף למעשה דלא יהא אלא ספק אין לחזור מן

הספק:

שטה ד' אבל אם שכח ולא הזכיר בערבית אין מחזירין אותו וכו'. נ"ב אמר המאסף בימי הרפי נסתפק היכא דשכח בליל ר"ח ולא התפלל תפילת ערבית דק"ל מתפלל למחר שתים אם טעה בתשלומים ולא הזכיר של ראש חדש אי דיינינן ליה באשר הוא שם ויחזור או דילמא כיון דהוי תשלומין של לילה לא יחזור והספק זה בעצמו נסתפקתי היכא דהוי שני ימים ראש חדש וביום א' שכח ולא התפלל תפלת מנחה דק"ל דביליל' מתפלל ב' וטעה ולא הזכיר של ראש חדש בתשלומין אי דיינינן ליה בליל' ולא יחזור או דילמ' כיון דהוי תשלומין של יום יחזור ושאלתי לגדולי הדור ולא כיוונו בשמועתם יש מהם אמרו דאזלינן בתר עיקר התפלה ולכן בתשלומין של לילה לא יחזור ובתשלומין של יום יחזור ויבאמת קשה מאד הדבר שנאמר דבליילה יחזור בתשלומין של יום וביום לא יחזור בתשלומין של לילה ועוד יציבא בארעא וגיורא בשמי ימיא אם טעה בתפלה העיקרית של לילה לא יחזור ואם טעה בתפלת התשלומין יחזור איך זה הדעת טובלתו:

ויש מהם אמרו דדיינינן להו בשעת התשלומין ובתשלומין של לילה שהוא ביום אם טעה ולא הזכיר חזר ובתשלומין של יום יתחייב בלילה אינו חוזר ואני הבאתי ראיה לזה ממה שכתב רבינו יונה ז"ל דהיכא דהוי ראש חדש יום א' וטעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים ולא יזכיר של ראש חדש וזה הוא מוכרח מדברי התוספות בפרק תפלת היחיד שכתבו שאם שכח ולא הזכיר ראש חדש במנחה יזכיר לו להתפלל ערבית שתים כיון

שלא יזכיר ראש אם הכמי פרובי ערבית שתי' כל ראש חדש כלל למה לא יזכיר חד צורבא מרבנ דעתו לזה והעי כמהר"ר חיים שו והביא ראיה מנט טעה ולא התפל ערבית שתים ונ התפלל בתפלה ו הזכיר של שבו ולמד זה ממה ש זה סימן רס"ח שהתפלל תפלה שבת חזר ומת למד דה"ה היכא שבת והתפלל ע הזכיר של שבת ואין הנדון דו בתפלת העיקריו תשלומין של חו אף על פי שדו כמהר"ש נר"ץ דבתשלומין של ובתשלומין של הזוכם השל' כמו לי בזה שכן דע צורבא מרבנן ע קשה שנאמר דו היה מתפלל בלי חדש ועכשיו ש ויש נהם אמו לי מורי הרב ז' דכשהתשלומין בתפלת העיקריו אינו חוזר כל התשלומין בלילו בתפל' העיקרית כל שכן אותה ש

74

כ. שם ל"ד (נ"א):
 ג. שם ק" ל' (נ"ג):
 ד. בעל הלכות גדולות
 (נתינת ט"ז ס"ד) ורמב"ם
 נפרק י' מהלכות חפלה
 (הלכה יב) וכו':
 ה. רש"י במשנה
 [סימן ע"א] ור"י שמה
 [מוכח בעלי הקטן סימן
 קט"א, רמב"ם סג]:
 ו. טור בשם הרמב"ם
 נפרק י' מהלכות חפלה
 [הלכה יג]:
 קבו. טור בשם
 הירושלמי פרק קמ"א
 דברכות [הלכה יג]
 והב"ד ה"ק (שם מה, א)
 והרא"ש נפרק ה'
 דברכות [סימן נג, דברים
 מפלה ט, ד]:
 ג. סוטה [מהלכה יג]

ציורים לרמ"א

קבו. א. טור וס"ק [סימן
 יא; דרכי משה ד"ה אגל (ג)]
 כ. דרכי משה שם

הגהות והערות

- א. תוספת ב"ר הגולה
- ב. עין סימן ק"א שם
- ג. וסוף סימן (נ"ט)
 [קט"ז] [ב"ק יג]:
- ד. [ב"מ י"א]
 [ממנה דעה] למעשה
 מר"א ואל"ף וחסת ע"ן
 מ"א זה יבמקומו דכ"ס
 "שם" ק"א ש"ג"י, הוא
 ש"מ"א
- ה. ירוש' ממנה דעה כהנא
 סקמ"ה ואל"ף
- ו. ע"ן ע"ן סימן ק"ד
 [ש"ק ה] וסימן ק"ד
 ש"ק יג: [ב"מ י"א]
 י' בב"ה דברכות הנמ"א
 כהנא החליט
- ז. בירושלמי לפניו
 ליתא, והוא בעלי דברות כה,
 א. וכן כהני החיסוסה שם
 ט, ב ד"ה ע"ה:
- יב. ב"מ י"א לנ"ה היטע
 ל"הי מטקטין, ונבאר היטע
 שלפניו הוא ש"ק ג:
- קבו. א. תוספת ב"ר
 הגולה. טור ונב"י ד"ה
 נדמיין הוסת הוא "מודים
 אמתו לך ה' אלהינו" וכו'
 ו"ש למה שמענו החמיר
 בזה ה"ה
- ג. ב"ב הדפוסים יש כ"ן
 ש"ש, ועד כ"ן הוא א"ה א,
 ואת כ' כהנא מ"ה והב"י
 הר"ף, ובעת הוא כהנא
 להמציא דבריו, וע"ן
 מלה ל"ב ר"ב ס"ק א כהנא
 ירושלמי נש"ק דברכות
 ובחזרו הר"ף והר"ש,
 ר"ש ל"ן דתפריסם א"ל לא
 הלכו כלל נב"י

הגהות רמב"ם

ג ב' בקוב. כהנ מ"ע [הרמ"ע מפא"ן] סימן כ"ה אי לאו דמסתפינא (היה) [הייח"א] אומר יחיד שלא הזכיר ראש חדש בשמירתו והתפלל מוסף אין לר"ך שוב להתפלל שמירת, דלא גרע דיעבד ליחיד מלכתחלה לרביס, ודברים של טעם [הס"א] להלכה, ע"כ. ולי נראה דכונן למעשה שלא יתפלל, דלא יהא אלא ספק (כנסת הגדולה ר"ט סימן תכ"ג גה"ט): L ד' כבו בראש הדיש. ומה שכחנ הרב נ"י [נ"ה ומה שטען] דשבת ויום טוב כיון דליכא ביטול מלאכה לעס מחזירין, י"ל אדרבה מלינו לענין חפלה שהקילו בשבת ויום טוב יותר מנראש חדש, דהרי חקנו דלא לנלווי י"מ, כמו שכחתי סימן רס"ח ש"ק ג' [סיק א] רק נקריאש חמורה הוסיפו. ונ"ה [ד"ה] ומה שחן מנ"ה"ן האר"ך מה, ויש ז"ס טעום סופר נדבריו, דסומריס ז"ס א"ת זה: ה' בש"ש ראשינות. וכחנ הלבוש [ש"ק ד] דוקא כשזכר קודם שהשלים חפלתו, אבל אמר שהשלים חפלתו אינו חוזר. ונל"ס [דברי ממונה נכ"ס] ש"ד א"ת ע"ה חולק עליו. ולי נראה כמו שכחנ הלבוש, מאחד שלגירסת הטור אין חילוק בין ג' ראשונות לאחרונות, לעולם אינו חוזר. וכחנ נכסף משנה [הפלה ג] שכן נמ"א בספר הרמב"ם כתיבת יד, א"כ יש להקל כשהשלים חפלתו. וי"ע ע"ן סימן קכ"ד ש"ק ג':

סימן קבו

קבו. א. ו"א ישחור פירוש, שישמו כדון שאר שחיות, כמו שכחנ סימן ק"ג ש"ק ה' [כן משמע נב"י ד"ה כהנ הרמב"ם]. והב"ם [ד"ה כהנ] מפרש דנמודים שאומר עם הש"ך לא ישחה, ע"ן מודים רבנן. וכו' ב' סעיפים:

הגהות רמב"ם

א. בשינוע שליה ציבור למודים שוחין עמו [הא הצבור (א) א"א] ולא ישחור יותר (ב) מדאי [כן ואומרים מודים אנהנו לך] [שאחה הוא י"ן] אלהינו ואלהי כל בשד וכו' (ב) [והזאת ברוך אל ההודאות, (כן משמע נב"י ד"ה כהנ הרמב"ם)]. והב"ם [ד"ה כהנ] מפרש דנמודים שאומר עם הש"ך לא ישחה, ע"ן מודים רבנן. וכו' ב' סעיפים:

ביאור הגר"א

[ב"מ י"א, א] יעבור אחר תחתיו. וכמו שכחנ בסוף ב' [ב] [ש"ק ג] א"כ היה כ"י, גמרא שם ל"ד א': [ג] [ש"ק ג] ב' בקים ב' ה"ן כ"י. [ב"מ י"א] ל"ד ב' בגירסת הר"ף [כ"א, א] וראש [פ"ד סימן נג]. וכמו שכחנ תוספות ד"ה והתיא ונפירוש רש"י [ד"ה בעבו שנו] בשם בעל הלכות גדולות [ב"מ י"א] ס"ק [ד] [א"כ א"כ כ"י, דשם קאי על מה שכחנ שם] [ב"מ י"א] [ב] דצ"ל והדר

קבו. א. ו"א ישחור יותר מדאי. נ"י [ד"ה כהנ הרמב"ם] הביא הרצה פוסקים דספירא להו דנכל השחיות יש אזהרה זו, ובה יחא לי למה לא נמו כ"ן גבול עד היכן היא השחיה בזה כדי שגדע מהו הנקרא (מומת) [יותר] מדאי, אלא נראה דדין השחיה נזכר לעיל סימן ק"ג [ש"ק ד-ה], וכ"ן הוסיפו שלא ישחור יותר מ"אמו שיעור. והא דנקטינן הכא הירושלמי [נתינת פ"א הלכה ה], לפי שכ"ן היא עיקר השחיה, שהיא נזכרה [ירושלמי] בפירוש נתינת מודים, כן נראה לי. והטור הקשה על הרמב"ם [הפלה ט, ד] שכחנ כן מדאיחא בירושלמי [סג] מעשה ב"אחד ששחה יותר מדאי והעמידו ר"י, משמע דעל הש"ך דוקא קאמר, דאין ש"ך העצרה אלא בש"ך, ואינו מנין הקוסיא, דלרמב"ם אמר כן בירושלמי דיש כ"ן עברה גדולה כל כך דהעמידו שלא יהיה ש"ך בשביל זה, א"כ יש לכל אדם לזהר שלא ישחה יותר מדאי, כן נראה לי נכון. וע"ן מה שכחתי בסימן ק"ג [סיק ג] מה שקשה מכל"ן על ה"ס: (ב) והזאת ברוך ד"ה וכו'. לפי שגמרא שלנו [סוטה ט, א] אין שום חתימה, ובירושלמי [סג] איחא ש"ס חתימה ברוך א"ת ה' אל ההודאות, על כן יש לחתום אבל בלא ש"ס:

קבו. א. ו"א ישחור יותר מדאי. נ"י [ד"ה כהנ הרמב"ם] הביא הרצה פוסקים דספירא להו דנכל השחיות יש אזהרה זו, ובה יחא לי למה לא נמו כ"ן גבול עד היכן היא השחיה בזה כדי שגדע מהו הנקרא (מומת) [יותר] מדאי, אלא נראה דדין השחיה נזכר לעיל סימן ק"ג [ש"ק ד-ה], וכ"ן הוסיפו שלא ישחור יותר מ"אמו שיעור. והא דנקטינן הכא הירושלמי [נתינת פ"א הלכה ה], לפי שכ"ן היא עיקר השחיה, שהיא נזכרה [ירושלמי] בפירוש נתינת מודים, כן נראה לי. והטור הקשה על הרמב"ם [הפלה ט, ד] שכחנ כן מדאיחא בירושלמי [סג] מעשה ב"אחד ששחה יותר מדאי והעמידו ר"י, משמע דעל הש"ך דוקא קאמר, דאין ש"ך העצרה אלא בש"ך, ואינו מנין הקוסיא, דלרמב"ם אמר כן בירושלמי דיש כ"ן עברה גדולה כל כך דהעמידו שלא יהיה ש"ך בשביל זה, א"כ יש לכל אדם לזהר שלא ישחה יותר מדאי, כן נראה לי נכון. וע"ן מה שכחתי בסימן ק"ג [סיק ג] מה שקשה מכל"ן על ה"ס: (ב) והזאת ברוך ד"ה וכו'. לפי שגמרא שלנו [סוטה ט, א] אין שום חתימה, ובירושלמי [סג] איחא ש"ס חתימה ברוך א"ת ה' אל ההודאות, על כן יש לחתום אבל בלא ש"ס:

קבו. א. ו"א ישחור יותר מדאי. נ"י [ד"ה כהנ הרמב"ם] הביא הרצה פוסקים דספירא להו דנכל השחיות יש אזהרה זו, ובה יחא לי למה לא נמו כ"ן גבול עד היכן היא השחיה בזה כדי שגדע מהו הנקרא (מומת) [יותר] מדאי, אלא נראה דדין השחיה נזכר לעיל סימן ק"ג [ש"ק ד-ה], וכ"ן הוסיפו שלא ישחור יותר מ"אמו שיעור. והא דנקטינן הכא הירושלמי [נתינת פ"א הלכה ה], לפי שכ"ן היא עיקר השחיה, שהיא נזכרה [ירושלמי] בפירוש נתינת מודים, כן נראה לי. והטור הקשה על הרמב"ם [הפלה ט, ד] שכחנ כן מדאיחא בירושלמי [סג] מעשה ב"אחד ששחה יותר מדאי והעמידו ר"י, משמע דעל הש"ך דוקא קאמר, דאין ש"ך העצרה אלא בש"ך, ואינו מנין הקוסיא, דלרמב"ם אמר כן בירושלמי דיש כ"ן עברה גדולה כל כך דהעמידו שלא יהיה ש"ך בשביל זה, א"כ יש לכל אדם לזהר שלא ישחה יותר מדאי, כן נראה לי נכון. וע"ן מה שכחתי בסימן ק"ג [סיק ג] מה שקשה מכל"ן על ה"ס: (ב) והזאת ברוך ד"ה וכו'. לפי שגמרא שלנו [סוטה ט, א] אין שום חתימה, ובירושלמי [סג] איחא ש"ס חתימה ברוך א"ת ה' אל ההודאות, על כן יש לחתום אבל בלא ש"ס:

קבו. א. ו"א ישחור יותר מדאי. נ"י [ד"ה כהנ הרמב"ם] הביא הרצה פוסקים דספירא להו דנכל השחיות יש אזהרה זו, ובה יחא לי למה לא נמו כ"ן גבול עד היכן היא השחיה בזה כדי שגדע מהו הנקרא (מומת) [יותר] מדאי, אלא נראה דדין השחיה נזכר לעיל סימן ק"ג [ש"ק ד-ה], וכ"ן הוסיפו שלא ישחור יותר מ"אמו שיעור. והא דנקטינן הכא הירושלמי [נתינת פ"א הלכה ה], לפי שכ"ן היא עיקר השחיה, שהיא נזכרה [ירושלמי] בפירוש נתינת מודים, כן נראה לי. והטור הקשה על הרמב"ם [הפלה ט, ד] שכחנ כן מדאיחא בירושלמי [סג] מעשה ב"אחד ששחה יותר מדאי והעמידו ר"י, משמע דעל הש"ך דוקא קאמר, דאין ש"ך העצרה אלא בש"ך, ואינו מנין הקוסיא, דלרמב"ם אמר כן בירושלמי דיש כ"ן עברה גדולה כל כך דהעמידו שלא יהיה ש"ך בשביל זה, א"כ יש לכל אדם לזהר שלא ישחה יותר מדאי, כן נראה לי נכון. וע"ן מה שכחתי בסימן ק"ג [סיק ג] מה שקשה מכל"ן על ה"ס: (ב) והזאת ברוך ד"ה וכו'. לפי שגמרא שלנו [סוטה ט, א] אין שום חתימה, ובירושלמי [סג] איחא ש"ס חתימה ברוך א"ת ה' אל ההודאות, על כן יש לחתום אבל בלא ש"ס:

בוצאי מבאי שאן חיון הש"ס
 חנון. רוס"א

שלחן ערוך

מכבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו הגדול
הגאון האלהי החסיד המפורסם
אור עולם מופת הדור
נור ישראל ותפארתו קדוש ה'

מרנא ורבנא
מוה' שניאור זלמן נבג"מ

אורח חיים
חלק ראשון

הוצאה חדשה מסודרת מחדש ומתוקנת

ירושלים ת"ו תשנ"ג

קבו דין מודים דו
 א כשיגיע ש"ץ למוז
 עצמו אם הוא עונ
 ככופר במי שחביריו נ
 שנתבאר בסי' קי"ג (ס
 הצבור מודים שהוא
 בא"י אל ההודאות
 ואומרים ברוך אל הה
 לך וטוב לחוש לדנ
 סוף אע"פ שיש בו ה

ב יש מקומות שהכז
 אבותינו ברכנו כו'
 לומר ברכת כהנים ש
 אלו אין אומרים רק
 צבור במדינות אלו נ
 אותה כמ"ש בסי' קנ
 שאומר הש"ץ לפי ש
 לומר כן יהי רצון ב
 לומר כן אחר כל פסו
 רצון טועים הנ
 ג"כ נהגו במדינות אי
 אבותינו כו' אבל ב
 או"א כו' ויש מתחיל

קבח דיני נשיאת
 א ב מצות עשה מן ז
 * כה תברכו וגו' ו
 כפידם וברכו פעם א
 בכל תפלה מן התפי
 במנחה של כל ימות
 שכרות כמ"ש בסי' ז
 כשהתחיל הש"ץ י"ו
 נשיאת כפים שמצות
 היו עשרה כשהתחילו
 רובן והכהנים עולינ
 ואני אברכם כלומר י

ב זר שנשא את כנ
 לאמר כה ו
 ג כל כהן שאין בו
 (1) בקה"ש הגיה "ונעילה דתי"

ג טו ונוהגין לישא העינים למרום בשעה שאומרים קדוש קדוש קדוש טו וטוב שתהינה
 סגורות וכן נוהגין שמנענעין גופן ונושאים אותו מן הארץ וסמך למנהג מס' היכלות
 ברוכים אתם לה' שמים ויורדי מרכבה אם תאמרו ותגידו לבני מה שאני עושה בשעה
 שמקדישין ואומרים קדוש קדוש קדוש ולמדו אותן שיהיו עיניהם נשואות למרום לבית
 תפלתם ונושאים עצמם למעלה כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה שעיניהם נשואות
 בעיני ועיני בעיניהם ובאותה שעה אני אחז בכסא כבודי בדמות יעקב ומחבקה ומנשקה
 ומזכיר גלותם וממהר גאולתם ו ואמרו במדרש ובשמים יעופף מכאן תקנו לעוף אדם על
 רגליו בשעה שאומרים קדוש קדוש קדוש ולא כאותם י"ב שדולגים וקופצים י"ט ויש מי
 שקבלה בידו שירים גופו ועקביו למעלה בברוך וימלוך כמו בקדוש כ ויש מי שהיה נוהג
 מטעם הידוע לו לכרוע בברוך וימלוך ולזקוף בשם כ"ב ואין בזה משום איסור השתחויה
 במקום שלא תקנו חכמים כמו שאין איסור בכרוע באמצע ברכות י"ח מטעם שנתבאר
 בסי' קי"ג (סעיף א') כ"י ויזהר לכיין רגליו בשעה שאומר קדושה עם ש"ץ כמ"ש בסי' צ"ה
 (סעיף א')

ד כ"י השומע קדושה במקום אחד ונכנס לבית הכנסת ומצא צבור אומרים קדושה חוזר
 ועונה עמהם:

קבו דין ש"ץ שטעה וכו' ד' סעיפים:

א א ש"ץ שטעה ודילג אחת מכל הברכות ו כשמוזכרין אותו יודע לחזור למקומו אין
 מסלקין אותו מן התיבה אלא חוזר למקום שטעה כמו יחיד הטועה אבל אם דילג
 ברכת המינים מסלקין אותו מהתיבה מיד ג ואין ממתנינם לו עד שיזכירוהו כי שמא
 נזרקה בו מינות ד ואינו רוצה לקלל עצמו לכן דילג ברכה זו ו"מ"מ אין מסלקין אותו
 מלהיות ש"ץ משום פעם אחת כיון שיש לומר שטעה ו ואם התחיל בה וטעה אין מסלקין
 אותו מהתיבה ו וכן אם דילג ראש הברכה וסיים חתימתה אין מסלקין אותו אלא חוזר
 לראש הברכה וכן אם לא רצה לומר ולכופרים אלא ולמלשינים אין מסלקין אותו מפני
 שיש מקומות שאומרים לכתחלה ולמלשינים:

ב ב ש"ץ שטעה ואינו יודע לחזור למקומו יעבור אחר תחתיו ולא יהיה סרבן באותה
 שעה כמו שנתבאר בסי' ג"ג (סעיף י"ט) ומתחיל מתחלת הברכה שטעה זה אם היה
 הטעות באמצעות ולא די שיחזור למקום שפסק ראשון מפני שאי אפשר לחלק ברכה אחת
 לשנים ט ואם היה הטעות בג' ראשונות מתחיל בראש וכו' אחרונות מתחיל בעבודה. שג'
 ראשונות חשובות כאחת וכן ג' אחרונות כמ"ש בסימן קי"ד (סעיף ט')

ג ג כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל ש"ץ חוזר ומתפלל אם טעה כמותו כשמתפלל בקול
 רם חוץ משחרית של ראש חודש או י"ב של שבת ויום טוב שאם טעה ש"ץ ולא י"ב הזכיר
 של ראש חודש או של שבת ויום טוב אין מחזירין אותו מפני טורח הצבור שהרי תפלת
 המוספין לפניו שהוא מזכיר בה של ראש חודש ושל שבת ויום טוב והוא שלא נזכר עד
 י' שהשלים תפלתו שדינו לחזור לראש ויש בזה טורח הצבור אבל אם נזכר קודם
 שהשלים תפלתו חוזר לעבודה אם הוא ראש חודש (או לברכה אמצעית של שבת ויום
 טוב) שאין בזה טורח צבור כל כך י' ויחיד שלא הזכיר ראש חודש בשחרית ונזכר אפילו
 אחר שהשלים תפלתו צריך לחזור אע"פ שתפלת המוספין לפניו טו ומ"מ אם לא חזר עד
 אחר שהתפלל מוסף א"צ שוב לחזור ולהתפלל שחרית שאין להחמיר בדיעבד ליחיד
 מלכתחלה לרכים: L

ד ד אם טו טעה ש"ץ כשהתפלל בלחש לעולם אינו חוזר ומתפלל שנית בלחש מפני טורח
 הצבור אלא סומך על התפלה שיתפלל בקול רם והוא שלא טעה בג' ראשונות שאם
 טעה בהן לעולם חוזר כמו שהוזר היחיד י' ויש מקילין אף בג' ראשונות י"ב ויש לסמוך על
 דבריהם כשלא נזכר עד אחר שהשלים תפלתו שא"צ לחזור לראש מפני טורח צבור אבל
 אם נזכר קודם שהשלים אין בחזרתו טורח כל כך:

טו רמ"א סע"א
 טז ט"ז סק"ב
 יז ממנומא פ' צו
 נד"ה ט"ז שם
 יח מ"א סק"ב
 יט ש"ה מ"א
 ס"ק א'
 כ מהר"ל מ"א
 שם
 כא מ"א שם
 כב ש"ע סעי' ב'
 כג רשב"א רמ"א
 סעיף א'

א נרכות כ"ט
 ב רמב"ם פ"י
 מה"ה ה"ג
 רשב"א טו"ע
 סעיף א'
 ג נרכות טס
 ד הרי"ו
 ה מ"א סק"ב
 ו נרכות טס
 ז מ"א סק"א
 ח משנה נרכות
 ל"ד
 ט רב הונא טס
 י טו"ע סעי' ג'
 יא טור נכסס
 יב סמ"ק רמ"א
 סעיף ג'
 יג נרימא
 נרכות ל'
 יד ש"ע שם
 יז גמ"ל טס
 טז תשו"ט
 י"א ס"ק ג'
 י"ז רמב"ם פ"י
 ה"ה תפלה ה"ב
 כ"ע סעיף ד'
 י"ז טור
 י"ח ל"ט מ"א
 ס"ק ה'

74

ספר

ברכי יוסף

חידושי דינים על שולחן ערוך ד' טורים

מהגד"ק, החכם המולד, המקובל הגדול, איש אלקים,
צ"ע, נר ישראל ותפארתו,
מרנא ורבנא

חיים יוסף דוד אזולאי

וצוקלדה"ה

נדפס פעם ראשונה ע"י מרן המהר"ר זצ"ל בליודנו

פניה"ק ירושלים תיבב"א
שנת תשע"ב לפ"ק

יזכא לאור א' ברגל ר' שמעך קונת ויצאסקי

סימן קכו

א. דין ב. בברכה המשולשת וכו' כתב הר"ר יוסף קמחי והביאו מהר"ר אבודרהם שאין לומר כהנים עם קדושך וכו' ומרן בבית יוסף כתב דמצי לומר כהנים עם קדושך והסכים עמו הרב פר"ח ומה שיש לעמוד בזה ממ"ש בחולין פרק הזרוע דף קל"ב ופ"ק דשבועות דף י"ג דמשמע דכהנים לא איקרו עם כבר אנכי עמדתי בספרי חקטן שער יוסף דף ז"ן ע"ג ע"ש באורך.

ב. הרב שיירי כנה"ג הביא משום הגהה דהאומרים כהנים עם טועים וכו' ומטי בה משם הריטב"א ונתקשה בזה וכתב דצ"ל האומרים כהני עם קדושך טועים דמשמע דשלוחי דידן וכו' והאריך בזה ע"ש ודבריו חיים וקיימים שכן הוא בחידושי הריטב"א דיומא דף י"ט הנדפסים חדשים מקרוב וז"ל הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע הילכך האומרים בברכת כהנים האמורה לאהרן ובניו כהני עם קדושך וכו' עכ"ל ושם בחידושי הריטב"א נשמט שארית הלשון וצ"ל כמ"ש בעין יעקב.

הלכות נשיאת כפים

סימן קכח

א. דין א. אין נשיאות כפים וכו' נשיאות כפים דייקא ולא אמרו נשיאות ידיו משום דהוה משמע שישא זרועותיו וידיו פשוטות לא שיוקוף ידיו עד שיהיו ראשי אצבעותיו כלפי מעלה הרדב"ז בתשובה כ"י והאריך בזה ועיין מ"ש רבינו בחיי פרשת שמני.

ב. הגהה אין לזר וכו' הרב פר"ח אייתי בידיה דברי התוס' פרק כל כתבי אההיא דא"ר יוסי יודע אני בעצמי שאיני כהן לא ידע ר"י מה איסור וכו' ומוריניו הרב זרע אברהם האריך מאד בזה סימן י"ה ומהר"ם ן' חביב בתשובה הובאה בספר גנת ורדים כלל א' סי' י"ג ועמ"ש שם הרב גנת ורדים סי' י"ד דאינו מתוור ועיין

ע"ב דאין ליחיד לומר שום תבה ממה שאומר הש"ץ ע"ש ואין דבריו מוכרחים ע"ש ודוק.

ב. ואז עונים הצבור קדוש מי שאמר קק"ק ועדין הש"ץ היה בוקרא זה אל זה יצא ואפשר דכיון שאמר ש"ץ נקדישך אם ענה יצא הרב מהר"י חאגי"ז בספר הלכות קטנות ח"ב סימן קס"ז אבל מהר"ר יעקב מולכו בתשובה כ"י סימן י"ט נראה דפליג על זה ומוכח מדבריו דלא יצא וצריך לענות פעם אחרת.

ג. דין ב. הגהה ונושאים אותו מן הארץ וכו' הטעם להדמות לחיות הקדש ואופני מעלה המשלשים קדושה כמונו הרדב"ז בספר מגן דוד דף ל"ה.

סימן קכו

א. דין א. מסלקין אותו מיד וכו' פירוש לאותה תפילה אבל אין מסלקין אותו מש"ץ וכמו שהכריח הרב פר"ח וכן כתב הרב מגן אברהם וכן עיקר.

ב. אם טעה בתחיית המתים ובונה ירושלים אין מסלקין אותו כיון דבתלמודא דידן השו"ר כל הברכות כלן ולא מפקי אלא ברכת המינין ולא קי"ל בהא כהירושלמי וכבר מרן בבית יוסף תמה על הטור אמאי הביא הירושלמי ומאי דתריץ יתיב הרב ט"ז עש"ב לא שמיע לי.

ג. דין ג. שהרי תפלת המוספין לפניו וכו' אם היחיד התפלל כבר מוסף ושוב נזכר שלא אמר בתפלת השחר יעלה ויבוא א"צ לחזור דריעבד דיחיד לא יהא חמור מש"ץ לכתחילה הרמ"ע והרב כנה"ג והרב מגן אברהם נראה לי שהוא מסכים הולך בזה וכן עיקר דספק ברכות להקל ועמ"ש בעניותנו לעיל סי' ק"ח אות ה בס"ד ועמ"ש בקונטרס אחרון בס"ד.

ד. דין ד. והוא שלא טעה בשלש ראשונות וכו' עמ"ש הר"ב מהר"י עאייאש בשו"ת בית יהודה ח"ב סימן ח"ן עש"ב ודוק בדבריו דאיכא למידק בהו ויש בהם מן הגמגום כמו שיראה אל עין הקורא.

ענו הקהל חיל ברכה אינו יכול קב מולכו יב הלכות

עלה ויבא יל מודים זין דעתו זש בספר ט וכמ"ש י"ט וכ"כ לא הזכיר יף דנזכר

ש"ץ יכול י"אש שם בר נודע בו שלא וור איכו ל הש"ץ להתפלל זירא.

מהר"י תפלתו ס כיון

הש"ץ הפסק שאלה שעולה י רבינו מעשה

אומר יף י"ו

שיורי

סימן קנב הלכות תפלה

ברכה

טו

סימן קה

א. דין ב. מתפלל שחרית שתיים וכו' עמ"ש לפנים דף מ' ע"ד ד"ה ואתה וכו' דבשבלי הלקט שניה ממ"ש הטור סי' רס"ח וכו' ובסר רב עמרם גאון כ"י מצאתי שכתב בשם רב משה ורב נטרונאי כדברי הטור ממ"ש.

ומה שכתבתי עוד לקמן דמ"ש בספר ארחות חיים מתשובת הגאונים לא מיעט אלא דוקא ברכה מעין שבע וכו' כלומר דמ"ש א"ח שצריך לחזור ולהתפלל בכל התפלות של שבת וי"ט הכי פירושו בכל תפלות ערבית לילי שבת ויום טוב והיינו דאצטריך למדכר יום טוב כונתו לומר דכי היכי דבי"ט צריך לחזור ודאי דהא ליכא ברכה מעין שבע הכי נמי בשבת אף דאיכא ברכה מעין שבע בעי מהדר והגם שהוא דוחק שפרא מילתא באנפאי לפרש הכי דלא תיקשי ממ"ש הרשב"א עצמו וממה שכתב מר"ד אבודרהם השם תשובת הגאונים עצמה דמיירו בערבית וקפדי לומר אם שכח אתה קדשת דמוכח דדוקא אתה קדשת חוזר לאפוקי הנך גאונים דמצי לכיין עם ש"ץ אבל שאר תפלות כיון דש"ץ נמי אומר שבע מצי לכיין וכמאי דכתיבנא בעניותין לפנים ודוק.

76 ב. דף מ"א ע"א אות ה' ככתבתי דנקיטין כהרמ"ע והרב כנה"ג ועתה אמת אגיד שאחר זמן רב שכתבתי זה וכבר היה מונח על מזבח הספוס ראיתי במכתב משם גדול המורים הרשב"א בתשובה כ"י דמי שלא זכר יעלה ויבא בשחרית ר"ח ולא נזכר עד שהתפלל מוסף והגיע מנחה מתפלל מנחה שתיים ואם נזכר בשעת מוסף אינו מתפלל התשלומין אלא במנחה זהו תורף דברי הרשב"א בתשובה כ"י וזה מבואר כדעת הרב פר"ח ודלא כהרמ"ע והרב כנה"ג ומעתה הואיל ונפק מפומיה דהרשב"א הכי נקיטין ואפשר דגם הרמ"ע אלו שמיע ליה סברת הרשב"א היה מבטל דעתו ונמצאו דברי הפר"ח ומהר"י זיין שהבאתי לפנים קיימין.

ג. אות ו' ע"ש וכתוב גם כי לקמן ריש סי' שי"ח.

סימן קי

א. דין א. אחר ג' ראשונות הביננו וכו' לפנים הבאתי נסח רבי' ישעיה הראשון ועתה ראיתי בסדר רב עמרם גאון כ"י שכתב קרוב לנוסח הנו' אך בסוף כתוב אתה תענה בא"י שומע תפלה ואין כתוב נדבר ואתה וכו' ככתוב בנסח רבינו ישעיה ושאר מהברים.

ב. דין ז. אחר שהחזיק בדרך וכו' כתוב בסדר רב עמרם גאון כ"י משעה שהחזיק בדרך מכי נפיק ומסגי ועמ"ש לפנים ובספר אליה רבה.

סימן קיד

א. דין א. בברכה שניה וכו' ברכה זו עמ"ש ראב"ן בספרו סי' ר"ד ובתשובות מהר"ם דפוס פראג סי' תתרי"ח.

ב. דין ט. אם ביום א' של פסח וכו' עמ"ש לפנים לקמן סי' תקפ"ב אות ג'.

סימן קיט

א. לפנים אות ו' דקדקתי על הגהות אשרי שכתבו בדעת רש"י הפך מ"ש רש"י פרק אין עומדין וכו' (ברכות לד) ואחר זמן רב בא לידי ספר האורה לרש"י כ"י ושם ראיתי בסימן ט"ו שכתב כמ"ש הגהות אשרי בשמו כנראה דהדר רבינו משמעתייה דכתב בפירוש הש"ס והגהות אשרי מייתי סברת רש"י בתריחא.

סימן קנב

א. עמ"ש לפנים אות ג' בשם רבינו יונה דהא דאומרו הוה אמר בתר צלותיה היינו אחר שהיה מתפלל אומר תחנונים אלו מיושב ומסדר רב עמרם כ"י משמע דהני תחנונים דהוו אמרי בתר צלותיהו דקאמר הש"ס איש אשר כברכתו בירך הכל הוו אמרי כי נפלו אאפייהו ע"ש ודוק.

יש שהרב תיה עכ"ד זיב ג' ח"ד

רוחים והיא בעל הגינה הרב כנה"ג

טעום מידי בלי סוקאר זקם בחצות זה כעובד זי למהר"ר זאריך בזה ול המצר מורת ערב זה.

רב המג"ן יה דתדיר גיית יומא יך והרואה וק היטיב

נדבה וכו' גי שהורה ע דלשאר ע"ש ודבר אונים כ"י ייך חילול

L

סימן קכד

א. דין ה. אומר ברוך הוא וכו' הרא"ש כתב דזה מנהג אביו והרב ראשון לציון בסוף שיטתו לברכות כתב דמשנת חסידים שנה הרא"ש ואין לזה עיקר מהגמרא וההיא דיומא בשם המפורש היא ודלא כהפ"ח.

סימן קכו

76 א. דין ג. שהרי תפלת המוספין וכו' בפנים כתבתי דהעיקר כהוראת הרמ"ע וזה היה קודם ראותי תשובת הרשב"א כ"י ואשר להיות כבר היה על מזבח הדפוס לא הוה בידי לכתוב לפנים אלא ועיין בקונטרס אחרון וכבר לעיל סי' ק"ח בקונטרס זה הבאתי תשו' הרשב"א דסבר דלא כהרמ"ע ואחרי הודיע אלהים אותנו דברי הרשב"א כן ראוי להורות.

סימן קכז

א. דין א. ואומרים מודים אנחנו לך וכו' הרב בית דוד סי' נ"ב בירר מטבע לשון הודאה זו עש"ב.

ב. שאתה הוא וכו' בכרכת מודים שאתה הוא ה' אלהינו צריך לומר השי"ן פתח ככתוב שאתה מדבר עמי ועוד דאיכא מאן דקרי שי"ן סי"ן ונראה ח"ו שיאמר שה אתה ויעבוד למזל טלה מפי הגאון מהר"ר יהודה ממינדאילו כן כתב הגאון מהר"מ ממודינא שהיה בזמן מהר"י קולון בליקוטיו כ"י ויראה דלדין יושבי ארץ הצבי וכל גלילותנו צחי הלשון דאומרים על ימין ימין אין לחוש לומר שאתה בפתח ואף דבכתוב נמצא שאתה בפתח כבר המפרשים פירשו שהוא כמו שאתה בסגול ואם בכתוב נקרה כן לטעם ורמז נסתר לא יחויב לאמר תיבת שאתה בכל מקום בפתח והגאונים הנז' אטעמא אחרינא סמכי ואיכרא דבגלילות שאין ניכר במבטא שלהם בין ימין לשמאל יש בהן בפותח ויש ליהדר בדבר אך מנהג כל העולם להפך ולא ראיתי ולא שמעתי מי שנזהר בזה.

הלכות נשיאת כפים

סימן קכח

א. דין יד. ובעמידה וכו' והוי לעיכובא ודלא כהרב שכוח יעקב ריש ח"ב וכ"כ בספר יד אהרן וכן עיקר.

ב. דין יז. אלא דרך ימין עמ"ש בשו"ת זקן אהרן סימן פ"ד.

ג. דין כח. יכול לישא כפיו וכו' הרב הלבוש נסתפק אם צריך לברך פעם שניה ומהר"ם ה' חביב בתשובתו אשר בספר גנת ורדים א"ח כלל א' סי' י"ג כתב דכזה נתישב מה שאמרו פרק בני העיר מימי לא נשאתי כפי בלא ברכה דקשה מאי שבחא והלא כל הכהנים מברכין וכו' ולפי הספק של הרב הנז' יש לישב בחדא מתרתי אם הדין הוא דאין לברך היה משבח עצמו דלא הביא עצמו לזה ללכת לצבורא אחרינא לברך ברכת כהנים בלא ברכה ואם הדין הוא דיש לברך בכל פעם שעולה לדוכן אשמועינן חידושא דלעולם היה מברך כמה פעמים ברכת כהנים בהרבה בתי כנסיות בכרכה ולא היה חושש למסתפקים על פי סברת הרב הנז' עכ"ד הרב הרמב"ח והני בי תרי לא שמיע לי ואין צורך להאריך יען ראיתי דהרב גנת ורדים כבר ערער עליו.

ולפום מאי דאנן יד עניי כתבינן זאת לפנים דהיינו ספיקיה דהרב הלבוש אי חייב לברך או רשות לברך כהני נשי במצות עשה שהזמן גרמא יש להביא קצת ראיה מדברי הריטב"א שהביא הרב גנת ורדים שם סי' י"ד דהוקשה להריטב"א מה שבח הוא זה ונדחק דהא קמ"ל דמאריך ימים והשתא אי אמרת דדינא הוא דכהן המברך שנית בציבור אחר דינו הוא כהני נשי דרשאות לברך במצות עשה שהזמן גרמא אמאי דחיק הריטב"א כל כך לתרצי הרי הריטב"א בחידושיו פ"ק דקידושין (לד) מסיק כר"ת דנשי מצי לברוכי במצות עשה שהזמן גרמא והיינו רבותיה דהגם דברכה

זו כצבורא אחרינא רש ברכה ושווייה לדידיה כ הריטב"א בפשיטות דלכ בצבור אחר ולא דמי ואמטו להכי לא מוקי רבותיה דדינא הכי ה משא"כ הני נשי דמ

והבין חזינא להרב ה חדשים מקרוב

ויש מפרשים אף שנע שהיה מזדמן לו לישא יום היה חוזר ומברך רבותיה ודאי כך הוא ה: כפיו עכ"ל ומוכח דחיי מאי דאסיק הרב מהר"ם הנז' דראוי לחוש לספ שם כהן שבירך לא עשאו לנשיאות כפיו ו אחר יברך וכו' ע"ש לחוש לזה דהרי מפור דכך הוא הדין לברך כ משמע קצת מדברי הרי סתמות כל הפוסקים ו סי' י"ב והרב אלי

ד. דין מה. הגהה אס וזה לשון הגהות מר ע"י ר"ת והקשה לו תל המשתמש בבהונה מ קדושה בזמן הזה דק"ג עליהם ואי לא לא והקי לא נעביד להו ושתק דנהי דיש בהן קדושה פ"ק דקדושין אין כהן מוס ובלא הך טעמא ת ביה אלא ודאי מצי לטעמא דבעל מוס ד ובספר יד אהרן תמה דהירושלמי פ"ח דברכ ה"ד פטר תמה דאין ו

שאלות ותשובות

הלכות קטנות

(ספר הלק"ט)

חלק ראשון ושני

משאלות ותשובות, בנויות לתלפיות, בדעת ובמועצות, אשר חקר והכין מידי שבת בשבתו ביום השישי, להביא אל אוהל מועד משכן העדות בית המדרש הגדול "בית יעקב" אשר היה בירושלים עיר האלהים סלה תוב"ב חובר ע"י הרב המובהק מרי דמתניתין וריש מתיבתא בנן של קדושים אדאלים ותרשישים כמוהר"ר

יעקב בכמהר"ר שמואל חאגיז זלה"ה

הובא אל בית הדפוס על ידי בנו הצעיר שועל בן ארי הוא משה חאגיז נר"ו פה ויניציאה יע"א שנת בי קר"ש הנה (תס"ב) לפ"ק

[נוסח טעם דפוס ראשון]

ועתה בא במהדורה חדשה מפוארת בסידור מחדש מוגהת ומתוקנת בתוספת הספר הנפלא "הלכה רווחת" והוא ביאור נפלא על ההלכות קטנות להגאון ר' בן ציון אלקעלי זצ"ל, נדפס בירושלים תרמ"א. ובתוספת מרובה, הערות וביאורים על סדר התשובות ערוכים. ויען כי המחבר קיצר דבריו בבואו אל הקדש, ובאו הדברים כספר החתום, הנה פתח יפתח לנבוע מימיו ושולחו על פני קרת במשא ומתן באמונה ליקוטים מדברי הדנים בדבריו והעוסקים בשמועותיו. וניקב בשמו "גן הלקט"

כל זה עשיתיו בסיעתא דשמיא

נח גדליה באמ"ר הרב קלמן אריה קוצ'קוב

ויצא לאור עולם ע"י

זכרון אהרן

ה'תשס"ט

(יבמות קה.) ומדלא הזכיר זה אלא מיומין לשמאל הילכך משמע דפשיטא ליה דיד בעינן היבא דכתיב לקיחה, אבל אין קפידא [ג] בין ימין לשמאל:

סימן עח

שאלה. אם היה מתפלל בראש חודש ובתוך התפלה נזכר שהוא ראש חודש, וכשהשלים נסתפק אם הזכיר אם לאו:

הלכה רווחת

בשמאלו ולא כהטור ז"ל, ולא זכר שר סדרת הרשב"א הנ"ל כמנהגו שהוא מאסף לכל המחנות. ואפשר שהס ז"ל מפרשי דברי הרשב"א ז"ל הנזכר דמ"ש ולא כלאחר יד הכל לכתחילה אבל דיעבד לא בעינן נטילה חשובה, ואין כן משמע מתוך דברי הרשב"א ז"ל כאשר יראה המעיין בכל דבריו יע"ש, ומ"מ לא היה ליה להחיד"א ז"ל לשתוק מזה לגמרי, ומה גם שהלק"ט ז"ל הוכיח מדברי הרשב"א ז"ל היפך מ"ש מהר"י מולכו ז"ל ממה שלא הזכיר הרשב"א ז"ל דין גדתם שחולצת בשניה ללמוד מינה דין איטר דמשמע ציה הרשב"א ז"ל. וכל כי האי לא היה לו להביא דברי מהר"י מולכו ז"ל בפשיטות להלכה. והוא זריכא רבה מדברי הרשב"א והלק"ט ז"ל הנ"ל וז"ע. ע"ע להבאה"ט בסימן חרכ"א ס"ק י"א שז"י על דברי הלק"ט ז"ל הנזכרים יעו"ש.

דעה. נזכר שהוא ר"ח. דאם לא נזכר כלל אלא עך אחר התפילה ונסתפק אם הזכיר או לא כבר במחלוקת הוא שנוי בצ"י סימן חכ"ב דלכלבו אינו חוזר ומזן ז"ל חלק עליו ופסק דחוזר יע"ש. ומור"ם בהגה פסק כדברי הכלבו הנזכר, אך מרן ז"ל בשו"ע לא הזכיר דין זה כלל. ופירושו האחרונים היינו טעמא שלא הזכירו משום דקתמו כפירושו דחוזר, עיין בשכנה"ג בסימן הנזכר בהגהת הב"י אות א' שכתב כן. והשתא נסתפק הרב ז"ל אם נזכר בתוך תפלתו שהוא ר"ח ולאחר שגמר תפלתו נסתפק לו אם הזכיר או לא דאפשר דבהא כו"ע מודו דאינו חוזר הואיל והיה זכור בתוך תפלתו שהוא ר"ח הוה ליה ספק קרוב לודאי דמסתמא הזכיר הואיל והיה דעתיה עלויה או דלמא לא שנה, ובהא נמי פליגי וקל להבין.

מדברי הרשב"א ז"ל מדלא הזכיר הדיא דגדתם דמתוך דברי הרשב"א ז"ל עצמם מוכח כן עמ"ש ח"ל, וכן נראה דהכא אינו אלא משום דנטילה חשובה בעינן שניטל וכו' ולא כלאחר יד וכו' עכ"ל. וכוונתו מבוארת דהא דמזריבין ימין בלולב אינו אלא משום דנטילה חשובה בעינן ולא לאפוקי שמאל דגם בשמאל הוה נטילה אלא שאינה חשובה, ולהכי הזריבו ימין למנוה כדמפרש ואיל, ולא צא להוציא אלא לאפוקי כלאחר יד ולא מהני, וא"כ לפי"ז הרי פירש הרשב"א ז"ל דלאחר יד לא חשיב נטילה, ובמהני דשבת בפרק המצניע מ"ב משהו להו ציחד, דקתני כלאחר ידו בפיו פטור. הרי דברשב"א ז"ל בפירוש איחמר לא מהני נטילה לולב בפיו ולאו מדיוקא אחמר כמ"ש הרב ז"ל. ודחי הויה להזכיר"י ז"ל שכתב בסימן חרכ"א אות ה' ח"ל, אדם שאין לו יד וכו' אם אין לו ידים וזרועות יטול בשיניו כיון דלא כתיב יד. וכמ"ש בזה"ע סימן קס"ט סל"א דגדתם חולצת בשניה, ואם אין לו ימין יטול הלולב ואתרוג בשמאל וכן אם אין לו שמאל יטול ביימין, והא עדיף מליטול בזה אחר זה, הרב החסיד מוהר"י מולכו בתשובה כ"י סימן ג'. עכ"ל. ולפי מ"ש בעניותין בפירוש דברי הרשב"א ז"ל הנ"ל שמוכח מחוכו דנטילה בעינן אף דיעבד וחשובה ביותר למנוה שהוא ביימין, יש לתמוה על הרב החסיד מוהר"י מולכו ז"ל הנ"ל דפשיטה ליה דמהני נטילה לולב צפה והוא היפך מ"ש הרשב"א ז"ל הנזכר. גם על הגאון חיד"א ז"ל אין לא נחשורר בזה וכל רז לא אנים ליה נמי כמוהו בקי בתדרי תורה ובפרט בדברי הראשונים ז"ל, גם שוב ראיתי להב"י ז"ל בסי' מרנ"א שהביא מדברי הרא"ש ז"ל דדין איטר שנטל

גן הלק"ט

הראיה מגידמת החולצת בשיניה, ולא זכר את לשונו המפורשת שכתב בפירוש כדברי רבינו - דנטילה חשובה בעינן ולא כלאחר יד. ונטילה בשיניו ודאי לאחר יד חשיבה ואין זה נטילה חשובה, ופלא שלא הביא ראיה מגוף הלשון ורק מהשמטת ראיה.

תשובה. בשעה אחת אתה אומר ו עולה לו. בדידי הוה ע אחר קדושה, ונתתי דעו הששתי שמא כיון שלא לי, ובתוך שהייתי מחש לי לחזור, דלפי דעתי יהיה הדבר ספק לחוש הספק האחר במה ע אמר המני"ח. מה שא עמדתו

אם עבר והתפלל מוסף יוצ מהרמ"ע מפאנו ז"ל שהזכ כ"ה מאמר ה' כתב דאי לא מנ שעבר והתפלל מוסף ולא הזכיר שוב אינו חוזר, ולא גרע יחיד די אם לא הזכיר ר"ח בשחרית שאינו מוסף יעו"ש, והביא דבריו שכנה בהגהת הטור אות א' וכתב שהר לחזור, והוא ז"ל הסכים שאינו ח הנ"ל ז"ל יעו"ש. ועיין בזה"י שפסקו כן להלכה ולמעשה דלא י ברנות להקל ע"ש ואף אם יהיה הדבר ספק דחו וספקו זהו הדיוט. נראה ל

עח [א] כתב במג"א (סי' קכ' הרמ"ע מפאנו (סי' כ"ה) יעלה ויבוא בתפילת שחרית, לחזור ולהתפלל מוסף, דלא מלכתחילה דרכים. אמנם כמו טענות על דברי הרמ"ע, האחו בתפילת המוספין אלא בציבור י ביחיד לא הקלו ועליו לחזור, הציבור היא להוציא את שאיננו היחיד הבקיא ששכח בתפילת ה ובאמת שאין הכרח שעל עיקר לא הסכים גם הרמ"ע שהרי הנ התקנה האם תקנו חז"ל רק לציב

תשובה. בשעה אחת יכהלוהו אלף רעיונות, ודאי שלא הזכיר ^(א), שאם אין אתה אומר כן גם בבקר כשנא לבית הכנסת נזכר שהוא ר"ח ואין עולה לו. בדידי הוה עובדא ששכחתי להזכיר של ראש חודש ולא נזכרתי עד אחר קדושה, ונתתי דעתי לכיון לברכות הש"ץ מאתה חונן ואילך, אחר שהשלים חששתי שמא כיון שלא היה בדעתי לצאת בתחילת הברכות שמא לא עלתה לי, ובתוך שהייתי מחשב בזה הגיע זמן מוסף והתפללתי עם הצבור, ולא נראה לי לחזור, דלפי דעתי אם עבר והתפלל מוסף יוצא ואין צריך לחזור, ואף אם יהיה הדבר ספק לחוש לדעת מהרמ"ע (סי' כה) וספיקו זהו חדושו, מ"מ בהצטרף הספק האחר כמה שלא נתכוונתי עם הש"ץ מתחלת הברכות לא חזרתי: אמר המני"ח. מה שאירע לאבות אירע לבנים, ואני ג"כ בגלותי זה פעם אחת עמדתי בספק זה אם הזכרתי מעין המאורע בראש חודש או לא

הלכה רווחת

דלעפ"י שלא יהיה אלא ספק ומה הוא הספק הוא לחוש כמ"ס מהרמ"ע ז"ל, אעפ"י שלא מצינו חולק עליו מ"מ כיון שחידוש הוא שחידש ומסתמיות הפוסקים שלא כתבו כן נראה דלא סבירא להו כמ"ס מהרמ"ע ז"ל, והוה שאמר וספקו זהו חדושו ראה לומר הספק זהו חידוש מנד ענמו נידון כספק הואיל ולא הזכיר דין זה בפוסקים הראשונים מכל מקום בהצטרף וכו' דהו"ל ספק ספיקא וצפרט שהוא ספק ברכות. אבל האחרונים יש מהם שחלקו על מהרמ"ע ז"ל והוא מהר"ר יוסף אישקאפה ז"ל שהזכיר הכנה"ג ז"ל, ופר"ח ז"ל, הזכירו הצרכ"י ז"ל בסימן קכ"ה יעו"ש. ואפשר דאין ראיה ממ"ס מהר"י אישקאפה דלפטר שלא ראה משוואת מהרמ"ע ז"ל אמטו להכי שנמצא כן ואלו ראה לא היה מורה כן. ודו"ק. **ל**

אם עבר והתפלל מוסף יוצא וכו'. היא סגרת מהרמ"ע מפלגו ז"ל שהזכיר הרב בסמון שבסי' כ"ה מאמר ה' כתב דאי לא מסתפינא אמינא דיחיד שעבר והתפלל מוסף ולא הזכיר ר"ח בתפילת שחרית שוב אינו חוזר, ולא גרע יחיד דיעבד מש"ץ לכתחילה אם לא הזכיר ר"ח בשחרית שאינו חוזר הואיל ומתפלל מוסף יעו"ש, והצי"ח דבריו הכנה"ג ז"ל בסימן חכ"ב בהגהת הטור אות א' וכתב שהר"י אישקאפה ז"ל הורה לחזור, והוא ז"ל הסכים שאינו חוזר וכדברי מהרמ"ע הנ"ל ז"ל יעו"ש. ועיין בצאה"ט וצרכ"י סי' קכ"ו שפסקו כן להלכה ולמעשה דלא יהיה אלא ספק, ספק ברכות להקל ע"ש וק"ל. **ואף אם יהיה הדבר ספק חדושו** כמבאר מהרמ"ע וספקו זהו חדושו. נראה לי פירושו שרצה לומר

גן הלק"ט

אפשר ויטען הרמ"ע שבדיעבד אף אם נכונות טענות המו"ק למעשה עלה זכרון ר"ח על ידו ועלה לכאן ולכאן, וכסברא זו כתב הפמ"ג שם. **אמנם החיד"א** סתר דבריו בין שנים מחיבוריו בדעתו בזה. דבברכי יוסף (סי' ק"ח סק"ה) פסק כדברי הרמ"ע דיצא יד"ח במוסף. ובשירי ברכה (אות ב') חזר בו ממה שכתב ונימק הדברים בתשובת הרשב"א שכתב להדיא שמי ששכח יעלה ויבוא ולא נזכר עד תפילת מוסף מתפלל שתיים, וכיון שכן ראה לבטל דברי הפוסקים האחרונים שלא ראו את פסקו של הרשב"א בזה. ובמ"ב ועוד אחרונים צדדו להחמיר כדברי המו"ק ותשובת הרשב"א ולהתפלל שנית בתורת נדבה. **ל**

ע"ה (א) כתב במג"א (סי' קכ"ו סק"ג) בשמו של הרמ"ע מפאנו (סי' כ"ה) דיחיד שלא הזכיר יעלה ויבוא בתפילת שחרית, והתפלל מוסף א"צ לחזור ולהתפלל מוסף, דלא גרע דיעבד ליחיד מלכתחילה דרבים. אמנם במור וקציעה טען ב' טענות על דברי הרמ"ע, האחד שלא חקנו שיצא בתפילת המוספין אלא בציבור שחששו לטרחם, אך ביחיד לא הקלו ועליו לחזור, ועוד שכל תפילת הציבור היא להוציא את שאינם בקיאים, ולא יצא היחיד הבקיא ששכח בתפילת הציבור. **ובאמת** שאין הכרח שעל עיקר טענותיו של המו"ק לא הסכים גם הרמ"ע שהרי המו"ק דן לענין עיקר התקנה האם תקנו חז"ל רק לציבור או אף ליחיד, אך

זא ליה דיד אל:

הוא ראש

צורת הרש"א
 . ואפשר שהס
 ר דמ"ס ולא
 f בעינן נטילה
 : "א ז"ל כאשר
 לא היה לה
 גם שהלק"ט
 מ"ס מהר"י
 "ל דין גדמה
 דמשמעו ציה
 להביא דברי
 א לריכא רצה
 ול"ע. ע"ע
 יין על דברי

כלל אלא עד
 הזכיר או לא
 : דלכלבו אינו
 צ"ש. ומור"ס
 ן ז"ל בשו"ע
 היינו טעמא
 דחזר, עיין
 ות א' שכתב
 בתוך תפלתו
 לו אם הזכיר
 חוזר הואיל
 ה ליה ספק
 דעמיה עליה
 קל להבין.

אילה חשובה הביא ראיה

מספרי תלמידי הגאון

תשובה. כיון ד להתק

דניחא דיה לאינש פ דלא שביח
 לחלק מידי דשכיח להכ דעיקר האי מלמא דנ בממוניה אמר במסנני להו המשכיר בית לחני שאינו נדוק מהו אי ה אמר חניי ניחא ליה ואפילו בחמרא דיהני לאינש למיעבד מלוה במ ופסקו הרמב"ם והטוב ומור"ם בהגה כתב יב להחזיר לו שכר הבדיק ז"ל פסק כהר"ן ז"ל ומשום דקשה על הש"כ אלו מלאוה דף כ"ט נ ספריו לחזירו אין ה: ופריך עלא פשיטא מי נמי קימא לן אין השואל אינטיכא ליה מהו דחי דלא. משמע דלא קימא ואילו הכא בפסקים נ להפסיד ממון לגמרי להרמב"ן ז"ל י"ל כיון דכלא קרנא משום הכי וכו', וכ"כ הנ"י הטעם ופסקו מור"ם בלו"ח ה"ר

אמנם כבר קושיא ז' הניא דברייהם

[ב] לענין הדין אם י השופר באמצע תקיעו גמרא דידן יצא ולפי בעי סופה. וכונתו לדג דאמר רב אבא כמי שר לצאת בשלשה תקיעו אבא שהואיל ואין לה גם בקודמת לה כי מו

הזכרתי, ולא היה בידי לחזור ושלא לחזור, וסוף כל סוף נפטרתי בתפלת המוסף כאמור, אח"כ שלחתי להביא הספר הגדול מהגאון בעל כנסת הגדולה מאצל האוהב והשונה בהלכות הגביר החכם כה"ר אברהם בר דוד דילריוו נר"ו, ומצאתי בשיירי (סי' הנכ) דשקיל וטרי לענין דינא בספר זה כאשר עיניך תחזינה משרים. ומסקנא דמילתא שם דכיון דאיכא פלוגתא יש מקום בראש לומר שב ואל תעשה שאני, ולא יחזור. ומיהו הטוב והישר הוא שיחזור ויתפלל בתורת נדבה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, למר אפילו בלא חידוש ולמר בחידוש עי"ש באורך דבריו כי נעמו. ובהם סילקתי את עצמי מלעיין בדבר זה עד אשר יניח ה' לי בארץ הקדושה תוב"ב:

סימן עט

שאלה. התוקע בשופרו של חבירו ונסדק בתקיעה מהו [א] ואם יצא ידי חובתו:

הלכה רווחת

חלק עליו והעלה להלכה שצריך לחזור עיין מה שכתבתי לעיל בס"א והס הכלנו ומרן ז"ל, על מי שנסתפק אם הזכיר ר"ח בתפילתו או לא, דלכלנו אינו חוזר וכותיה פסק מור"ם ז"ל בהג"ה. אבל מרן ז"ל חלק עליו והעלה להלכה שצריך לחזור עיין מה שכתבתי לעיל בס"א והס הכלנו ומרן ז"ל, על מי שנסתפק אם הזכיר ר"ח בתפילתו או לא, דלכלנו אינו חוזר וכותיה פסק מור"ם ז"ל בהג"ה. אבל מרן ז"ל

גן הלכות

עט [א] כתב בברכי יוסף (סי' תקפ"ו אות י') "התוקע בשופר חבירו ונסדק בתקיעה אם תקע שלא ברשות חייב לשלם דהוי שואל שלא מדעת, ויצא ידי"ח דקו"ל גזל שופר ותקע יצא ואם לקחו ברשות חייב לשלם, דהו"ל מתה מחמת מלאכה וכו'". והנה לא חילק רבינו חילוק מהר"י מולכו כלל בין שאל ברשות ללא שאל ברשות, אלא ס"ל דאמרינן בזה מתה מחמת מלאכה בכל גוני. ונראה שתלוי במה שכתב רבינו לעיל בתשובה ס"ה אם אמרינן ניחא ליה לאיניש דלעבד מצוה בממוניה. והנה רבינו שם סובר שלא אמרינן במקום דאיכא חסרון כיס גמור דניחא ליה דלעבד מצוה בממוניה, אבל הכא מוסיף רבינו להדש דאם נטל שופר לתקוע בו שאין בזה כל חסרון כיס ודמי לטלית שיכול להשתמש בה אם יחזירה מקופלת, או תפילין, ואינו כספרים שמתקלקלים ונשחתים בלימודו, ולכך נחשב כיווד ברשות, והואיל ונחשב יורד ברשות יש עליו את כלל הפטור בשואל של מתה מחמת מלאכה. אבל מהר"י מולכו סובר שכל ניחא לאיניש הוא מעיקרא בתנאי שלא החסרהו ממון ואם בגלל המצוה שתעשה בו יחסר ממנו, אין ניחא לו בזה מעיקרא, ועל כן נחשב כגזולן

למפרע ואינו שואל ולא חל עליו הפטור של מתה מחמת מלאכה וחייב לשלם.
 ציד אפשר לומר לבאר דעת מהר"י מולכו דס"ל שאין את הכלל של מתה מחמת מלאכה אלא בשואל מדעת, אבל בשואל שלא מדעת גם אם לא יחשב כגזולן כי ניחא ליה לאיניש דלעבד מצוה בממונו, אך פטורי שואל אין בזה, כי יש כאן דין מחילה אך לא מעשה שאילה. וכן כתב הריטב"א בב"מ (מ"א א) דכל הנפ"מ במחלוקת אם שואל שלא מדעת הוא גזולן או שואל הוא לגבי חזרה מדעת בעלים בלבד, אבל לענין פטורי אונסין גם לכו"ד שואל הוי חייב בהם דלא אמרינן ביה לאו לאוקמיה בכילתא שיליה. וצ"ע במחנה אפרים (הלכות נדרים סי' כ"ד) שנוטה לומר דלא מתחייב שואל אלא כשהגיע לידו הנאה שוה פרוטה, ולפי דבריו יש לו ליפטר אף אם אין בו פטורי מתה מחמת מלאכה, וכנראה לא ס"ל לרבינו כן דרבותא היה לו לאשמעינן שאף אם נגנב או נאבד פטור ולא רק בנתקלקל מחמת התקיעה. ועיין שו"ת מכתב שלמה (סי' ע"ו) וצ"ע. אמנם המחנ"א גופיה (הלכות שאלה סי' ד') כתב דיסוד הפטור של מתה מחמת מלאכה הוא שעל דעת זה השאילו, וזה לא קיים בשואל שלא מדעת חבירו, כסברת מהר"י מולכו.

Ender, Jacob

21

ספר מור וקציעה

על טור ובית יוסף
חלק אורח חיים
ישא מדברותיו
ועל השלחן ערוך ונושאי כליו
יפרוש כנפיו

חברו הגאון הגדול סבא קדישא לוחם מלחמות ה'
מוהר"ר **יעקב** זצ"ל אב"ד **עמדין** המכונה **יעב"ץ**
בן הגאון הגדול מופת הדור רשכבה"ג נזר החכמים
מוהר"ר **צבי אשכנזי** זצ"ל
מח"ס שו"ת **חכם צבי**

נערך ונסדר מחדש בעזה"י עם מהדורא בתרא מכת"י המחבר בתוספת
מראי מקומות והערות, הגהות והערות גדולי ישראל, מבואות

בעריכת

הרב אברהם יעקב בומבך

ראש המערכת:

הרב יעקב יוסף שכטר
רב קהילת המרכז היהודי בניו יורק

מכון ירושלים • תשנ"ו

יתומה ואינו רשאי לענות אמן עמו. עכ"ל. נראה שכיון ג"כ לתרוץ קושיית הפוסקים מההיא דהתליל, ומחלק באופן אחר, דשני לן בין יחיד לצבור, דביחיד צריך לשמוע הברכה דווקא.

ומשמע דלתירוץ זה בצבור לעולם שרי, ואין חילוק בין יודע באיזה ברכה או לא, ובין נתחייב באותה ברכה או לא. דאי הוה ס"ל הכי מנ"ל לפלוגי כהכי, אלא ודאי הנפת סודרין קשיתיה, וניחא ליה משום דאיירי בצבור, וההיא דאמן יתומה אוקמה ביחיד.

ונפקא מנה נמי מילתא, דלפ"ז אחר היחיד לעולם אין עונין, כשאינו שומע הברכה שמברך ואפילו יודע. והא דלא ככל הני רבוותא דלעיל דמדבריו כולם נלמד דאדרבה בברכת היחיד שאינו יוצא בה ליכא קפידא. ומיהא כבודע הברכה סגיא, דוק בדכריהם ותרואה. וזה פשוט. ומתניתין היא ספ"ח דברכות עונין אמן אחר ישראל המברך אע"פ שלא שמע כל הברכה (ומהכא קשיא נמי על פירוש הערוך באמן יתומה) עיין לקמן סי' רט"ו. ואף שי"ל דהתם בני למשמע מיהת מקצת הברכה, והכא שאני דלא שמעה כלל. לאו מילתא היא, דהכא נמי כיון דשמע חברו עונה אמן כמאן דשמע חתימת הברכה דמ', דאכתי לא כליא ברכה, כדאיחא סוף סימן זה. וא"כ כבודע איזה היא לית דין ולית דין דמצוי עני. אלא אפילו אינו יודע איזה היא נמי שרי כהאי גונא, ואדרבה לכ"ע דיחיד קיל בהא.

ולכאורה גם לחלוקה הראשונה, רצוני הא דקאמר דבצבור אין חוששין לאמן יתומה, יש ג"כ להשיב מההיא דאלכסנדריא, דאי ס"ד מילתא היא הא ודאי שלא היו כל הצבור רחוקים מהחזן או המברך, אלא פשיטא שהיו שם ג"כ מי ומי העומדים סמוכים אצלו ושומעים את קולו, והם אינם צריכין לשום סימן, כי יודעים בלא"ה, כשמסיים הברכה ועונין אחריו. וא"כ הנפת סודרין למה, יסמכו הרחוקים על הקרובים היודעים ויענו עמהן, אלא על כרחך לא שניא. ואדרבה בצבור גרע. וצריך לתירוצים האחרים.

וי"ל בדוחק, שמא הרחוקים מאד לא ישמעו עד אחר הפסק הברכה, ואחר עניית אמן של הקרובים הרבה יותר מתוך כדי דבור, כי שם היו המון רב מאד, ומשכלתה עניית אמן דקרובים, ודאי כליא ברכה. ודוק. משו"ה לא היו סגי להו בלא הנפת סודרין.

[קח.] דף ס ע"א בראשו. כתוב בכתבי מהר"ר ישראל כו' אך טרם שסיימו אמן סיים תפלתו יכול לענות עמהם. עכ"ל. הא דלא כהר"י דמייתי הרב"י לעיל (דף נ"ט, ב) אההיא דלא יזרוק ברכה מפיו, דגדולה מזו שמע מנה, דאפי' עם הש"ץ בשוה לא יאמר חתימת הברכה, שאם יענה אמן, הוה ליה עונה אמן אחר ברכתיו, וכמ"ש ג"כ לעיל סי' נ"ט, ואע"ג דאיכא למימר זיל בתר ברכה דחזן, כ"ש הכא דכבר כלתה ברכת החזן קודם ברכתו, דפשיטא הו"ל עונה אמן אחר ברכתיו. ואמנם אליבא דהרב"י ניחא דאיהו ז"ל פסק כמ"ד עונין אמן אחר סיום

פסק דשי"ע כעניית אמן כל זמן שלא כלתה חפ"י צ"ע. ותייבש רוב צבור אליבא דרב"י אד פסקי דמפה פשי"ן אהר"י

כרכות. וה"ה אחר סיום י"ח נמי שפיר דמי. אלא להרב בהג"ה דש"ע [סעיף יא] דנראה שמסכים לפסק זה, קשיא דהא איהו ז"ל לא פסק הכי, בסימן רט"ו [סעיף א].

סימן קכו

7

בטור וכב"י. ובכל מקום שיחיד חוזר ש"ץ חוזר אם טעה כשמחזיר התפלה חוץ מבר"ח שחרית. עכ"ל. במג"א [ס"ק ג] העתיק מכה"ג דכתב הרמ"ע כתשובה אי לאו דמסתפינא הייתי אומר יחיד שלא הזכיר ר"ח בשחרית והתפלל מוסף, א"צ שוב להתפלל שחרית, דלא גרע דיעבד ליחיד מלכתחלה לרבים כו'. ול"נ דנכון למעשה שלא יתפלל, דלא יהא אלא ספק. עכ"ל בכה"ג. וספק זה אינו יודע מהו, דבספק התפלל הא קיי"ל דחוזר ומתפלל, והלואי יתפלל אדם כל היום.

ובספק הזכיר של ר"ח נמי קיי"ל דחוזר, כהסכמת האחרונים ז"ל, ונראין דבריהם בלי ספק. ולא זו בלבד דחזקה מה שרגיל הוא אומר, אלא אפילו אי הוי ספק שקול ודאי דחוזר, מאחר שאמרו בספק התפלל שחזור. וכי לא אדכיר ר"ח כמאן דלא צלי דמי, וחוזר משום ספק, וה"ה לכל שאר הזכרות שמחזירין על ספקן כמו על ודאן, ולמה לא יתפלל, כיון דקיי"ל דמתפלל נדבה וא"צ חידוש בכה"ג. ולכן אין ללמוד ממה שהקלו בצבור, לפי שאינם מתפללין נדבה.

ובר מן דין אין למדין ק"ו מד"ס לד"ס, מאחר שלא אמרו אלא בצבור, ואין לך אלא מה שאמרו.

ובלא"ה נמי ק"ו פריכא הוא שאם הקלו בצבור, הוא מפני הטורח, וחשיב לגבייהו דיעבד, דהרבה חששו לטרתא דצבורא בכמה דוכתי, ולא חשו ליחיד. ועוד י"ל שאין ענין דיעבד ולכתחלה לכאן, שאפילו כדיעבד לא היו מקילין אף לצבור, אלא משום שכל יחיד מזכיר לעצמו, והש"ץ ג"כ הזכיר בלחש ויצאו הכל י"ח. הילכך סמכו על תפלה שלפניו, לומר שדי בכך להודיע שהיום ר"ח, אבל שתעלה תפלה אחת במקום שתיים זו לא שמענו, כך נ"ל לפ"ד בה"ג.

ולפירש"י ז"ל דקאי איחיד שטעה, שאין מחזירין אותו כשמתפלל עם הצבור, נמי לא תשמע מנה מידי, דטעמיה משום דשמע מש"ץ. ואיכא מקצת הזכרה, משו"ה מסתייה בטעמא דתפלת המוספין לפניו. אבל אי צלי ביחיד דלא שמע מש"ץ, הא משמע בהדיא דבעי למיהדר, ואין כאן כל שכן לגמרי, וליכא לפלוגי בין דיעבד לכתחלה. מכל הלין אמינא ולא מסתפינא דמזליה דהרמ"ע חוי טפי, ושפיר עבד דמסתפי לאורוי כי הך מילתא חדתא ולא עבד בה עובדא.

אחר זמן רב בא לידי ספר הלכות קטנות [ח"א סי' עח], ראיתי שסומך אהוראת רמ"ע. אע"ג דרמ"ע גופיה לא אורי כשמעתייה כנראה. אבל יותר מזה עמדתי משתומם עם"ש בעל הספר הלז שעשה ספק אם יצא במה שנתכון לברכות הש"ץ מאתה חונן ואילך, הנשמע כדבר הזה שיעלה על הדעת

הוראת כה"ג דסוף למעבד עובדא משום דחז"ל לפטור היחיד שלא הזכיר של ר"ח שחרית, ע"י ש"ס, לא נהירא וליכא לחסותי ענה

הקפידו סי' י"ח ח"א"א חמורים הור"ס מאד

לצאת בשמיעת אמצעיות של תפלת י"ח, בלי ג' ראשונות האם כחו של שומע גדול ממתפלל, וכי יתכן להתחיל תפלתו באמצעיות ותקרא תפלה אפילו בדיעבד, ישתקע הדבר. באמת כושני לראות דברים כאלה נכתבים בספר, הזה יקרא ספק בשום אופן. ועמש"ל סי' קי"ד.

[קט:] ע"ג בב"י. כתב הכלבו בסימן מ"ג על יעלה ויבוא והאידנא כו' שאינו חוזר, וכן נפטר ממישיב כו' ואינם דברים של טעם. עכ"ל. נראה ודאי, והכלבו ס"ל דכל תפלות דר"ח שוין עכשיו בזה, שאם לא הזכיר בהן ש"ץ בתפלת קול רם אינו חוזר, ועל זה יפה הקשה עליו הרב"י מהרמב"ם וש"פ דס"ל דחוזר בכלן חוץ משל שחרית.

אמנם לענ"ד הכלבו לא ג"ל פירוש בה"ג, אהיה דבצבור שנו, דהו"ל למימר בש"ץ שנו, ומפרש לה כפירש"י דהיינו יחיד המתפלל בצבור, דהואיל ושמע מקצת הזכרה מש"ץ מסתייה בהכי, ודיו בשזכיר בתפלת המוספין וכמ"ש בשמו לעיל. והוא בלי ספק פירוש מרווח יותר. והכי אשכתן דכוותיה (בגמרא דברכות דף ע"א) ע"ש, דמשמע בהדיא דפירש"י עיקר. ולפ"ז מש"ץ גופיה לא קמייירי, דאיכא למימר דלעולם אינו חוזר מחמת שלא הזכיר בקול רם, מפני טורח צבור, מאחר שכבר יצאו הכל ידי חובה. וכיון שכן לא ידעתי כל כך השגה על הכלבו בזה, דאטו מאן דמפרש כפירש"י טועה משוי ליה. וטעם גדול יש ג"כ בדבריו לענ"ד.

ואם הייתי כדאי להכריע, הייתי אומר, שבלא הזכיר לא כשחרית ולא כמוסף נראין דברי הר"מ וש"פ ההולכים כשטת בה"ג ומהדרין ליה כדי לפרסם שהיום ר"ח. אבל במנחה, שכבר יצא היום בקדושה, דילמא שפיר דמי למיסמך אכלכו, דקאי בשטתיה דרש"י ז"ל.

הסרת טענת הבי"ה על הכלבו דהאידינא לא מהדינן לש"ץ שלא הזכיר תעין המאורג והכרתה בדין זה לסמוך עליו עכ"פ כנמחה דר"ח. והיה להזכיר ששם בכל תפלתיו ולא מהדרין ליה

הכי. מי סליק אדעתין דכהנים עם קדושיך משמע כהנים של עם קדושיך, ולמטעי דשלוחי דידן נינהו. הא ודאי ליתא. דאין מלת כהנים דכוקה לעם קדושיך. ואדרבה אפכא הוא דמשמע, הכהנים הם עם קדושיך. הא לא אתי אלא לאפוקי ממאן דאמר כהני עם קדושיך, בלי מ"ס, דבלשון זה יש כאן דבקות, ענינו כהנים של עם קדושיך. נמצא שאין חילוק בין הרב"י והריטב"א ז"ל, שבוה שניהן שוין.

סימן קכח

בטור. כל כהן שאין בו אחד מהדברים המעכבים צריך לישא כפיו. עכ"ל. כמג"א (בראש הסימן) הביא מ"ש בעל חלקת מחוקק על מ"ש הרמ"א באה"ע סי' ג' דמי שבא ואמר כהן אני נאמן לישא כפיו. ותמה עליו דהרמ"ך לא כתב כן, אלא שנאמן לקרות בתורה כו'. אבל בני"כ ליכא למ"ד דנאמן ע"פ עצמו דהא עובר כעשה אם עולה. עכ"ל. ובמ"כ אין דבריו נראין, דלמאי ניוחש לה, ואי תהוי נמי איסור דאורייתא, כל אדם מישאל נאמן בכך ואינו חשוד לעבור על איסור תורה בלי שום הנאה.

ודווקא במקום הנאה לא מהימנין ליה על פיו בלי חזקה, דחיישינן דילמא משקר בשביל הנאה, ולא מצינו שלא האמינו לסתם בני אדם על כיוצא בזה לעבור על ד"ת בתנם. ואם משום הנאת עלייתו לתורה ראשון, הא בלא"ה נמי מהימן. ועוד שלא מצינו הנאה כיוצא בזה לחשוד ישראל שאינו ידוע לעבריין שיעבור בשביל כך. ויתכן לומר בזה ע"ד העברה מצות לאו ליהנות נתנו. ועיין הגהות אשרי ריש פרק לולב הגזול דלא חיישינן שיעשה אדם מצוה הבאה בעבירה. ואפילו במקום הנאה, כל אדם מישאל נאמן על עצמו באיסורין.

וגדולה מזו אמרו אפילו היכא דאתחזק איסורא כל אדם נאמן בשלו. עיין בי"ד סי' קכ"ז. ואע"ג דאיכא חימוד הנאת ממון, משום דכל לחוש שיכשיל אחרים לא חיישינן ולא חשדינן ליה שיעשה איסור.

ומה שדעת קצת פוסקים שאינו נאמן לנ"כ, לאו מטעמיה דבמג"א דסבר שהוא משום איסורא דנ"כ בור, ולא היא, דאהא ודאי מהימן, אלא משום דמעלין מנ"כ לתרומה. ולדידן דליכא תרומה להא ליכא למיחש. ונראה ברור.

ועוד ראייה גמורה דמהימנין לכל אדם על עצמו ולא חיישינן לאיסור תורה כהאי גונא, מההוא עובדא (פסחים ג, ב) דארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים, דאע"ג דלא מוחזק בישראל היה כי אם על פיו עצמו, האכילוהו בקרבן הפסח. וכבר הביאו שם התוספות ראיות גמורות שהבא ואומר ישראל הוא נאמן, ואין חוששין לכמה איסורי דאורייתא לומר שמא עבד או ממזר הוא שאסור

שאין הריטב"א חולק, והסכים עמו הרכי יוסף בן. וכתב שכחורשי הריטב"א לוימא שנדפסו לראשונה בזמנו הנוסח "הלכך האומר כהני עם טועה". ועיין לוח ארש סי' קפ"ה בענין ניקוד "קדשך".

סימן קכז

[קט:] בטור. אבל אם הוא בתחלת הברכה או בסופה לא ישחה. עכ"ל. נראה דבין הפרקים דהיינו כי קאי בין ברכה לברכה, מותר לשחות אחר סיום הברכה, קודם שיתחיל ברכה שלאחריה, ויזקוף אח"כ בפתיחתה.

[קי:] דף סא ע"א בב"י [ד"ה כתב ה"ר דוד]. ונ"ל שיכול לומר כהנים עם קדושיך כו' וכן נהגו. עכ"ל. ואח"ז נדפס אמר המגיה! אבל הריטב"א ז"ל כתב כו' דהני כהני שלוחי דרחמנא נינהו הילכך האומר כהנים עם טועה, וצ"ל הכהנים עם. ע"כ.

ונראה שמגיה זה לא הבין דברי הריטב"א, דצ"ל ודאי דלא בעי לאפוקי נוסחת כהנים עם קדושיך. דהא מאי ראייה איכא, מדאמרינן שלוחי דרחמנא נינהו, דלא נימא

בין הפרקים דתפלת י"ח ז"ל שחזרו לשחות א"כ הוצרך לכך

הנהה ודפוסת בב"י בטו"ן נוסח כהנים עם קדושיך

קכו. 1. בדפוסים שלפנינו כתוב "ב"ה" והיא טעות המדפיסים שחשבו שזה מבדק הבית ובאמת היא הגהת מגיה ואינה כבדק הבית בדפוסים ראשונים. וכ"כ בשירוי כנה"ג. ועיי"ש שדעתו כדעת רבנו

Brach, Saul

24

ב"ה

שו"ת

וישאל שאול

תשובות ובירורי הלכות
בארבעה חלקי שולחן ערוך

אשר השאיר אחריו ברכה
דבר ה' זו הלכה

הגאון הקדוש

מרן רבי שאול בראך זצוקללה"ה

אב"ד זר"ם דקה"י קאשוי יצ"ז

שנת השמיטה
שמח"ת

סימן נו

מי ששבח בר"ח יעלה ויבא ונוכר
אחר תפלת מוסף

7 ←

במי שלא הזכיר יעלה ויבא בשחרית ראש חודש ולא
זכר עד לאחר שכבר התפלל מוסף, מתפלל מנחה
שמים, כמו שכתב בספר ברכי יוסף בשו"ת ברכה (סימן
ק"ח דין ה', ונסימן קכ"ו דין ג') גסם תשובת
הרשב"א. - והרמ"ע מפאנו (בתשובה כ"ה) [שכתב
שאינו צריך להתפלל מנחה שמים] כתב רק להלכה ולא
למעשה, וגם על זה כתב לולא דמתחפינא הי' אומר
כן. - ויפה כתב השו"ת ברכה דאלו ראה תשובה
הרשב"א הי' חוזר בו.

וימה שכתב הרמ"ע דמתכבד מאחר דנצטר סומכין
לכתחילה [שאם שכח השליח ליצור ולא הזכיר יעלה
ויבא אין מחזירין אותו מפני טורח הציבור, וסומך על
תפילת מוסף שלפניו שבה מזכיר ראש חודש, כדאיתא
בסימן קכ"ו סעיף ג'], דעל כל פנים היחיד כשכבר
התפלל מוסף דאינו חוזר ומתפלל. - אינו מוכרח
מאחר שנתנו טעם משום טורח הציבור, וזה לא שייך
ביחוד. L

סימן נו

המוכר חמצו לנכרי בפסח לאחר
זמן איסורו אם קיים בזה מצות
עשה דתשבתו

בתשובת הגאון ר' עזיל סטרי (סימן ג') כתב אם
עבר ישראל ומכר חמצו לעכו"ם בפסח,
כיון שאכל הנכרי הוא ממון גמור וזוכה בו, תו לא
עבר הישראל על כל יראה של נכרי הוא, והא דלא
תקנו למכור חמץ בפסח כדי שלא יעבור בבל יראה,
דבר פשוט הוא שהרי יעשה איסור בהנחתו מחמץ
בפסח ולכך אמרה תורה לבערו, אבל אין הכי נמי
אם עבר ומכרו לנכרי, איסורא דעבד עבד, שנהנה
מחמץ בפסח, מכל מקום מידי איסור כל יראה נפטר
מכאן ואילך וקיים עשה דתשבתו שהרי השביתו
מביתו, ולר' יוסי הגלילי מותר לכתחלה למכור חמץ
בפסח לנכרי לקיים מצות השבתה ולנאת מידי כל
יראה עכ"ל.

ולענ"ד תמוהים מאד, דהאיך אפשר לומר דכל שפסק
החמץ מלהיות שלו על ידי שזכה בו הנכרי
קיים בזה מצות עשה דתשבתו משום דעל כל פנים
השביתו שאינו עוד ברשותו רק ברשות הנכרי, דאם כן
מה נחלקו רבי יהודה ורבנן (פסחים כ"א.) אם חמץ
בעי שריפה או לא, וכי יגרע אם פורר וזורה לרוח או
מטיל לים ממכרו לנכרי, דהלא גם בכהאי גוונא כבר
אין הדבר נחשב שלו וברשותו, דהא אבודה ממנו ומכל
אדם, וכיון שהשביתו מלהיות עוד שלו כבר קיים מצות
עשה דתשבתו לדעת הגאון הנ"ל.

ואין לומר דכל כמה דלא זכה בו אחר אוקמי רחמנא
ברשותיה, דמנא לי' הא, ועד כאן לא מצינו
דאוקמי רחמנא ברשותיה רק אם בלאו איסור הנאה של
חמץ היה נקנה לו החמץ בקנין גמור רק על ידי
שנאסר בהנאה נפקע מלהיות שלו, בזה אוקמי רחמנא
ברשותיה כאלו לא נאסר החמץ בהנאה, אבל אם החמץ
אבוד ממנו ומכל אדם לא מצינו דאוקמי רחמנא
ברשותיה, ואם כן למה לא יהא רשאי לכתחלה לר' י
יהודה לאבד את החמץ בכהאי גוונא ובעי שריפה
דוקא, ועל כרחך צריך לומר דכך באה מצות עשה
דתשבתו שיכלנו בזה האופן מן העולם, ועד שלא עשה
כן לא קיים מצות תשבתו, והוא הדין לתכמים בשאר
השבתות, ואם כן איך יעלה על הדעת שיקיים מצות
תשבתו בזה שקנה הנכרי החמץ.

אולם זה שכתב דלר' יוסי הגלילי מקיים גם מצות
עשה דתשבתו כשמכרו לעכו"ם נלע"ד שהדין
עמו, וכן מפורש יולא מהר"ש בפסחים פרק כל שעה
(סימן ד') דלרבי שמעון ערב פסח מחלות ועד הערב
מקיים מצות תשבתו צמירה לעכו"ם. ותוכן הדבר
הוא על פי מה שכתב המקור חיים בסימן תל"א (ד"ה
לכן נראה) דגם אם לא הייתה התורה כותבת מצות
תשבתו היה חיוב לבער מן העולם החמץ כמו שאר
איסורי הנאה שטעוין קבוצה או שריפה, רק שלא היה
עובר בעשה אם היה משהה אותו זמן מה צימו, ועל
ידי שכתבה התורה תשבתו עובר בכל רגע על עשה
דתשבתו.

ולע"ד עוד חילוק דבלא תשבתו הוא הדיבור רק חיוב
ולא מצות עשה, ועל ידי תשבתו הוא הדיבור
מצות עשה, ועיין ריטב"א ריש לולב הגזול * שצ"ח
שם כן החילוק בין שריפת ערלה לשריפת ע"ז או
שריפת תרומה טמאה, ומאחר שכן בשלמא לרבי שמעון
בערב פסח מחלות ועד הערב וכן לר' יוסי הגלילי בכל
ימי הפסח, כיון שחמץ מותר בהנאה ופסחים ר"ח י

Schachter, Hershel

ארץ הצבי

מאת

צבי שכטר

ר"מ בישיבת רבנו יצחק אלחנן

ובסופו

קונטרס ציון לנפש חיה

מכב' אבי מורי הר"ר אלימלך שכטר הי"ו

לעי"נ אמי מורתי מרת חיה בת ר' יוסף ע"ה

יוצא לאור ע"י

קרן מיכאל שארף להוצאת ספרים

שעל יד ישיבה אוניברסיטה

ניו יורק

שנת שלום שלום לרחוק ולקרוב

פסח שצריכה לחזור ולברך שנית, אלא לפי סברת הרמב"ם והתוס' בברכות הנ"ל, דגדר מצות מצה בליל פסח היינו — לאכול סעודת יו"ט ממצה, וממילא בשכחה יעו"י נמצא שלא יצאה י"ח הסעודה, שהרי לא קבעה לסעודת יו"ט ע"י הזכרת קדוה"י בברהמ"ז. אך לדעת התוספות (פסחים) הרא"ש והמרדכי, דמצות סעודת יו"ט לחוד, ומצות אכילת מצה לחוד, נמצא דאף בליל פסח אין הנשים חייבות בסעודת יו"ט, והי"צ"ל הדין דבשכחה האשה יעו"י א"צ לחזור אפילו בליל פסח.

לשם כך ע"י הזכרת קדוה"י בתוך נוסח ברהמ"ז, ובשכח רצה או יעו"י נמצא שלא יצא י"ח סעודת שויו"ט, ולכך צריך לחזור ולברך, כדי שתעלה לו אותה הסעודה לשם סעודת שבת. ולפיכך ליכא דין זימון בג' ששכחו רצה, דדין זימון ליחא אלא בג' שמחוייבים לברך מצד חיוב מצות ברהמ"ז, אבל לא בכה"ג שכבר יצאו ידי חובת ברהמ"ז, אלא שצריכים לחזור ולברך בכדי לקבוע סעודתם לשם סעודת שויו"ט, עכת"ד.⁶ ואם כן הוא גדר ד"ז, א"א לומר כסברת רעק"א, שאם שכחה האשה יעו"י בברהמ"ז בליל

סימן ה'

ענין הזכרת מעין המאורע

→ א. בגדרי הדין דבשכח יעו"י בתפילה שחזור ומתפלל

ובביאור ענין זה שמעתי מכבד מו"ר הגריד"ס שיחי', דלעולם הך דינא דחובת הזכרת מעין המאורע אינה מעכבת בתפילה, ובהתפלל י"ח ולא אמר יעלה ויבוא, יצא י"ח תפילה, אלא שלא י"ח הזכרת מעין המאורע, ולזה אמרו חכמים שמתזירין אותו, שהרשוהו חכמים להתפלל עוד הפעם תפילת י"ח בכדי לקיים חובה זו, ואמרו שאין בזה משום איסור ברכה לבטלה, וממילא — חייבוהו לחזור ולהתפלל עוה"פ — בכדי לקיים חובה זו — דהזכרת מעין המאורע, וכמה פעמים ביום חייבוהו חכמים להזכיר מעין המאורע: ג' פעמים, כנגד ג' זמני תפילה: פעם א' בלילה — בזמן ערבית, ופעם שניה בבקר — בזמן תפילת שחרית, ופעם שלישית — אחה"צ — בזמן תפילת המנחה. וש"ץ ששכח יעו"י בשחרית יכול לסמוך לכתחילה על זה שזכיר מעין המאורע בתפילת מוסף — אם בדעתו להתפלל חזרת הש"ץ דמוסף בבקר — בזמן

ברכות (מ.) ברוך ד' יום יום, וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו, אלא לומר לך, כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו. ופרש"י, בשכח מעין שבת, ביו"ט מעין יו"ט. ועי' חוספתא דברכות שהובאה בשבת (כד.), ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ר"ח וחוש"מ ערבית ושחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בעבודה, ואם לא אמר מחזירין אותו. ובגמ' ברכות (ל:) טעה ולא הזכיר של ר"ח בשחרית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במוסףין. ועיי"ש ברש"י דבה"ג מפרש לה בש"ץ, משום טרחא דציבורא, אבל יחיד הדר. ועי' מג"א (לס' קכו סק"ג) בשם הרמ"ע, אי לאו דמסתפינא הייתי אומר, יחיד שלא הזכיר ר"ח בשחרית, והתפלל מוסף, א"צ שוב להתפלל שחרית דלא גרע דיעבד ליחיד מלכתחילה לרבים וכו'.

6) עמש"כ בזה באורך בס"י ה'.

שחיסר —
את זה לא
ועיי"ש בס
הנ"ל, ששנ
לדעת הרנ
עד לאחר
הכא, כיון ו
מנחה. עכ
העניינים, וז

ד. בשכ

ועי' ב
מוהר"ר א
מחודש, ש
הקדוש, א"
ויבוא בליל
מקדשין או
הדין כן, ש
וטען
שרמתפלל
מקדשין א
שהרי לא
לא יצא. ונ
המלך הקד
לא אמר א
יעו"י בלי
חיסר יעו"
וכמשנ"ת,
והרשוהו ו
תפילת נדנ
זה, דבזמן
את ראשי
החשבון,
(עשה קנג)
שיום זה
שיהי' היו
אמרו בגמ
זה רק מנ
בגמ' רפ"ז

אסור לו להתפלל שחרית עוה"פ בכדי להזכיר מעין המאורע בזמן שחרית, עפ"י החשבון הנ"ל. ושוב הוסיף בזה הגר"ח ואמר עוד, דלפי"ז בזה"ז שאין מנהגנו בכלל להתפלל תפילת נדבה, יותר טוב לעשות תמיד אף היחיד לכתחילה כהש"ץ — ולסמוך על מה שיזכיר קדוה"י במוסף ולא להתפלל שחרית עוה"פ — ואפילו בימות החול. [כן שמעתי מהר"ר זרובבל שושהיים, ז"ל, ויבל"ח מהר"ר אהרן ליכטנשטיין, שיחי', שאמרו כן בשם רבנו, שיחי'. ובקובץ הוספות להגדת בריסק, (עמ' קכ"ט-ק"ל), הובאו הדברים בסגנון שונה, ומחוסרים קצת הבנה. וטפי מסתבר כפי הסגנון שכתבתי כאן.]

ג. בשכח יעו"י במנחה

והנה בשו"ע (סי' קח סי"א) הובאה מחלוקת הראשונים בהתפלל מנחה בר"ח ושכח יעו"י, אם יתפלל ערבית שתים א"ל, ובישיבות אומרים בשם הגר"ח, דבהכי פליגי הני ראשונים, בגדר הדין דשכח יעו"י שחוזר ומתפלל, אם ע"י שכחת יעו"י לא י"ח תפילה, דאז יהי' עליו חיוב להתפלל תפילת תשלומין, או, דאף דשפיר יצא י"ח תפילה, מכ"מ לא י"ח הזכרת מעין המאורע בזמן תפילה ההוא, וזה לא יוכל לתקן, אפילו יתפלל תשלומין בלילה, כי הלא סוכ"ס, חסרה לו הזכרת מעין המאורע בזמן תפילת מנחה. והנה כל הבאור הנ"ל שהזכרנו, הכל הולך לפי הדיעה השני' הנ"ל, דלא שייך על כך תשלומין.

ועי' משנ"ב (שם ס"ק לד) שמי שהתפלל מנחה בר"ח ושכח לומר יעו"י, ובלילה ג"כ ר"ח, לכו"ע יתפלל תשלומין, דהא ירוית, שיאמר יעו"י, כ"ה הסכמת האחרונים, ודלא כבנין אריאל (שעה"צ שמה ס"ק נד) — ולפי דברינו טפי מסתברא דעת הבנין אריאל, שהרי חובת התפילה כבר יצא במה שהתפלל מנחה בזמנה, וחובת הזכרת קדוה"י לא יקיים במה שיזכיר יעו"י בתפילת התשלומין אחר מעריב, שהרי כבר הזכיר יעו"י במעריב באותו הלילה, ומה

שחרית. דלא חייבו חכמים להזכיר מעין המאורע אלא פעם אחת בכל אחד מג' זמני התפילה. וה"ט נמי דהרמ"ע הנ"ל, שאף היחיד, אם כבר התפלל מוסף בזמן שחרית, וכבר הזכיר במוסף את ענין קדושת היום, הרי כבר י"ח הזכרת מעין המאורע בזמן תפילה הזה, וממילא אין תועלת כלל במה שיתפלל שחרית עוה"פ, כי חובת התפילה דשחרית כבר יצא, אפילו בלי הזכרת מעין המאורע, וחובת הזכרת מעין המאורע ג"כ כבר יצא במה שהזכיר את קדוה"י במוסף. ומה שחייבו חכמים את היחיד השוכח יעו"י בשחרית להתפלל עוה"פ שחרית ולא לסמוך על מה שיזכיר ר"ח במוסף, ה"ט, דלכתחילה טפי עדיף לצאת י"ח הזכרת מעין המאורע בזמן תפילה דשחרית קודם שיבוא להתפלל תפילת מוסף. L

ד. ב. אם גם בזה"ז יש לחזור ולהתפלל בשכח יעו"י בשחרית

ואין להקשות על זה ולומר, דבשוכח יעו"י בשחרית וחזר והתפלל עוה"פ תפילת י"ח בכדי לקיים חובת הזכרת מעין המאורע, ובעוד זמן-מה יתפלל גם תפילת מוסף (כשהוא עדיין עומד בזמן התפילה דשחרית), והלא לבסוף יצא שכתפילת המוסף שלו יצא י"ח הזכרת מעין המאורע, ונמצא למפרע שתפילתו השני' [של שחרית] היתה לגמרי שלא לצורך, שי"ח תפילת שחרית כבר יצא בתפילתו הראשונה — אע"פ שהשמיט יעו"י, והזכרת קדוה"י ג"כ קיים ע"י תפילת המוסף, וא"כ לכאורה יש במה שהתפלל שחרית בפעם השני' משום ברכה לבטלה, די"ל [כן שמעתי שתירץ רבנו, שיחי', בשם הגר"ח ס"ז ל] דקיי"ל דמתפלל אדם תפילת נדבה כשיש לו איזה צורך, ואף כאן, תפילת שחרית השניה שהתפלל דינה כתפילה נדבה, כי יש לו צורך לכתחילה לקיים חובת הזכרת מעין המאורע של זמן שחרית קודם שיבוא להתפלל מוסף, ולפי"ז יוצא לדינא, שבר"ח שחל להיות בשבת, ושכח היחיד יעו"י בשחרית, וקיי"ל דאסור להתפלל תפילת נדבה בשויו"ט, (או"ח רס"י קז), שיהי'